

Юридичні науки

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Юридичні науки

МАУП

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 3(38)

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2013

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подоляка А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Сафонова В. Є., д-р екон. наук, Хачатрян Г. Е., д-р екон. наук.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Гаркуша В. С., канд. юрид. наук, доцент, Демченко С. Ф., д-р юрид. наук, Джуль В. В., д-р юрид. наук, проф., Ковальська В. В., д-р юрид. наук, ст. наук. співр., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Курко М. Н., д-р юрид. наук, доцент, Мартиненко О. А., д-р юрид. наук, проф., Муравйов К. В., канд. юрид. наук, доцент, Недюха М. П., д-р філос. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, проф., Темченко В. І., канд. юрид. наук, доцент, Христинченко Н. П., канд. юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук, проф., Ярмиш О. Н., д-р юрид. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Сильнов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф., Бучек А. О., д-р психол. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 26 червня 2013 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подоляка (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 3 (38). — К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2013. — 182 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2013
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2013

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	5	Комаров В. А. Про державні гарантії у трудових відносинах в Україні.....	89
Головатий М. Ф. Світ і Україна в контексті важливіших векторів геополітичного розвитку людства	5	Омельчук В. В. Еволюція державно-церковних та канонічних актів та їх співвідношення у правовій системі візантійської імперії	94
Дахно І. І. Геополітика “На сопках Маньчжурії”	12	Подоляка С. А. Напрями вдосконалення організаційно-правових засад щодо реалізації адміністративних процедур у прокурорській діяльності	101
Бондар Ю. В. Дифамаційні видання як засіб політичної боротьби.....	22	Хорт І. В. Правове регулювання діяльності суб’єктів охоронної діяльності та шляхи його вдосконалення	105
Гольцов А. Г. Багатополярна геополітична організація світу: проблеми і тенденції формування.....	30	Щокін Р. Г. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності: теоретико-правовий аналіз.....	110
Dikarev O. I. Transatlantic diplomacy in securitisation of shale gaz’s political risks	36	Кравченко Т. А. Співвідношення легітимності та стабільності публічної влади в сучасній державно-правовій науці.....	116
Медвідь Ф. М., Баран В. В. Україна в геополітичній доктрині Юрія Липи	46	Моцар М. М. Проект програми легалізації дистанційних форм зайнятості в Україні.....	121
Пробийголова Н. В. Політичні партії як суб’єкт формування політичного міфу	53	Роженко Д. В. Щодо поняття та класифікації судових рішень, ухвалених у письмовому провадженні	127
Толстов С. В., Дікарев О. І. Європейський союз як суб’єкт міжнародних відносин	60	Сімах Р. П. Методика проведення прокурорської перевірки у сфері оподаткування	133
Салманов Аяз Таріель оглу Суспільна думка як посередник між інститутами влади та громадянським суспільством.....	74	Подоляка А. М. Законодавчі ініціативи щодо вдосконалення безпеки дорожнього руху в Україні	138
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	79		
Кальянов А. В. Культурні права громадян України в сучасному правовому просторі.....	79		

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	144	ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	164
Близнюк А. С. Інноваційна модель формування маркетингового менеджменту туристичних підприємств України	144	Туриніна О. Л. Особливості педагогічної взаємодії з майбутніми психологами.....	164
Коноплястий Є. В. Управління екологічною та соціально- економічною системами міста Києва	151	Денисенко Л. П. Основні напрями вдосконалення соціально-психологічних властивостей керівника ліцею для оптимізації його управлінської діяльності	168
Поп'юк Б. С. Використання параметричної моделі планування прибутку при прийнятті управлінських рішень	159	Біда С. О. Трансформації особистісного смислу в контексті теорії мімічних масок.....	173
		ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	179

УДК 347:008 (477)

А. В. КАЛЬЯНОВ

Донецький інститут МАУП

КУЛЬТУРНІ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ПРАВОВОМУ ПРОСТОРИ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 3(38), с. 79–88

У сучасний період трансформації суспільства в Україні істотно підвищується інтерес до вдосконалення чинного законодавства України щодо культурних прав і свобод людини. У цьому зв'язку досліджуються культурні права в сучасному національному та міжнародному правовому просторі. З'ясування ролі інформації в інноваційному й інвестиційному процесі є можливим, передусім, завдяки визначенню ключових мотивів, що спонукають суб'єкта до інноваційної діяльності.

Розбудова й оновлення українського суспільства в період нової та новітньої історії характеризується подальшим удосконаленням чинного законодавства щодо культурних прав і свобод людини та громадянина. Системі культурних прав і свобод становлять: право на освіту; право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; право особи на вільний і всебічний розвиток та користування рідною мовою [1].

Удосконалення системи культурних прав і свобод людини не зводиться лише до політико-правових змін у становищі, статусі й свідомості людей. Їх змістом є подібні перетворення в реальному житті людей у ситуаційному, юридичному, психологічному просторі [2; 3].

Отже, проблема культурних прав і свобод громадян порушена реальним соціальним прогресом нової і новітньої діб, їх потребами у реалізації різних видів культурних прав і свобод, самореалізацією особистості на гарантіях свободи, необхідністю у нових юридичних формах та методах упорядкування системи культурних прав і свобод людини і громадянина в сучасному соціумі.

Тією чи іншою мірою відносини в контексті реалізації культурних прав і свобод у сучасному вітчизняному та зарубіжному правовому просторі піддані правовому регулюванню, хоча вони щодо окремих діючих нормативно-правових актів є некомплексними, фрагментарними, недостатніми, не пов'язаними один з одним. У цьому зв'язку нагальною потребою держави та суспільства є створення культурного права як комплекс-

сного юридичного інституту, що має включати правові норми, які встановлюють принципи, форми, методи й засоби забезпечення культурних прав і свобод громадян.

Слід відзначити, що між юридичним правом, статусом та становищем особистості громадянина щодо його культурних прав і свобод існує подвійний зв'язок. З одного боку, реальні статус та становище людей у цій сфері впливають на формування юридичних норм. З другого — простежується наявний зворотний вплив, коли юридично встановлені норми та гарантії, що закріплені в чинних нормативно-правових актах різного рівня, скеровують розвиток культури суспільства та особистості у бажаному для держави напрямі й активно формують правосвідомість та правову культуру щодо реалізації культурних прав і свобод людини.

Головний зміст правового спрямування щодо офіційного закріплення культурних прав і свобод людини в чинному законодавстві, як важливого та невід'ємного складового елемента всієї системи прав, свобод та законних інтересів особи, полягає у творенні нових цінностей і пріоритетів, нових соціокультурних відносин, розподілі відповідальності між державними структурами, суспільством та людьми. Це дасть можливість створити такі суспільні структури, які забезпечували б збалансованість владних, управлінських та інших суспільних відносин щодо розвитку культури і реалізації культурних цінностей, прав і свобод людини, додали б необхідну соціальну ієрархію між ними, особливо поширену в публічній сфері соціуму, сприяли б побудові більш досконалих форм соціокультурних відносин як одного з головних елементів цивілізації та культури народів світу. Правова основа щодо вдосконалення цих процесів є високим гарантом нормативно-правового регулювання соціально-правового статусу людини і громадянина будь-якої держави, спрямованого на утвердження самоцінності особистості, задіяності всіх людських ресурсів для забезпечення збереження, розвитку та відтворення культурного

потенціалу в сучасному соціокультурному просторі [4].

Отже, специфіка, інтереси та культурні цінності громадян мають стати змістовною частиною та бути інтегрованими в егалітарну, правову та соціальну політику держави й забезпечити правове регулювання існуючих нагальних проблем щодо розвитку культури в сучасному суспільстві.

У сучасній теорії права культурні права і свободи людини та громадянина розглядаються як безпосередньо пов'язані зі змістом категорії “культура”, яка визначається як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством упродовж всієї історії, що є формами діяльності людей, які сприяють розвитку особистості та суспільства в цілому [1].

Удосконалення системи культурних прав і свобод громадян України, юридичне забезпечення можливостей їх реалізувати відбувається на національному і міжнародному рівнях. Світова спільнота та національні суспільства дедалі більше порушують і розглядають питання щодо врахування культурних прав, цінностей і свобод людини при законотворенні, про що свідчать численні міжнародні документи, які визнала та прийняла Україна стосовно Програми та стратегії інтеграції до Європейського Союзу [5].

Широкий діапазон культурних прав і свобод людини в сучасному соціально-правовому просторі привертає особливу увагу до існуючих проблем спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй та ЮНЕСКО. Всі загальнообов'язкові документи, що готуються у структурах ООН, проходять попередню юридичну експертизу на предмет гарантування, захисту та охорони культурних прав людини і громадянина, тобто міжнародні нормативно-правові акти й рекомендації ООН у цій сфері є важливим політичним і правовим інструментом та підґрунтям для культурних зрушень у різних за рівнем розвитку країнах світу.

Відповідно до ст. 4 держави, які підписали Конвенцію з питань освіти, науки і культури про охорону всесвітньої культурної і юридичної спадщини, покладають на себе вияв-

лення, охорону, збереження, популяризацію і передачу майбутнім поколінням культурної спадщини, що міститься на їх території.

У цій Конвенції задеклароване зобов'язання безпосередньо впливати та сприяти дотриманню принципу гарантування та захисту культурних прав будь-якої особи.

Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури до своїх цілей і обов'язків, згідно зі ст. 1, відносить сприяння зміцненню миру та безпеки шляхом розширення співпраці народів у сфері освіти, науки та культури в інтересах забезпечення загальної поваги до справедливості, законності та прав людини, основних свобод для всіх народів будь-якої раси, статі, мови, релігії [1].

Резолюція Ради Європи "Стратегія Ради Європи в галузі культури" у п. 3 визначає такі пріоритетні завдання щодо культурного співробітництва як провідного напрямку дотримання і гарантування культурних прав: сприяння демократичним цінностям і правам людини відповідно до культурного підходу; встановлення атмосфери довіри і взаємної поваги між народами та світовими спільнотами; розвиток відчуття культурної спільності нової Європи в усій її різноманітності.

Для забезпечення ефективної реалізації культурних прав і свобод громадян існує нагальна потреба у постійному підвищенні суспільного рівня правової свідомості та правової культури.

Відтак, важливу роль мають відігравати освітні інституції, неурядові громадські організації та засоби мас-медіа. Індивіди повинні бути поінформовані про свої права та мати можливість їх самостійно захищати [5].

Держави, які підписали Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, відповідно до ст. 15, визнають право кожної людини на участь у культурному житті. Соціальний та культурний прогрес і розвиток мають бути спрямовані на постійне підвищення матеріального та духовного рівня життя всіх членів суспільства при повазі до реалізації культурних прав людини та основних її свобод шляхом гарантуван-

ня культурного розвитку кожної людини на участь у культурному житті [1].

Проведений нами аналіз діючих міжнародних нормативно-правових актів щодо забезпечення і реалізації культурних прав і свобод людини і громадянина свідчить про те, що найпоширенішими серед них є: декларації, що затверджені Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй (27,8 %); світові та європейські хартії (22,1 %); Конвенції, які прийняті Генеральною конференцією ООН, та європейські культурні конвенції (11,1 %); міжнародні пакти про економічні, соціальні, культурні, громадянські та політичні права (11,1 %); рекомендації, що ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи (11,1 %); заключний акт наради із безпеки та співробітництва в Європі (5,6 %); Стратегія Ради Європи в галузі культури (5,6 %).

Сучасний національний правовий простір щодо забезпечення та реалізації культурних прав і свобод особистості включає такі нормативно-правові акти: Конституцію України (Основний Закон), закони України (56,4 %); укази Президента України (17,9 %); постанови Верховної Ради України (7,69 %); Цивільний та Кримінальний кодекси (5,1 %); декларації про державний суверенітет України та з прав національностей України (5,1 %); постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (5,2 %). Ці дані наведені у таблиці 1.

Співвідношення між чинними законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами, що регламентують культурні права громадян України в сучасному правовому просторі держави, становить 2,25 : 1,00, тобто переважають законодавчі акти.

Зведені аналітичні дані щодо регламентації культурних прав і свобод особистості в національних та міжнародних нормативно-правових актах наведені у таблиці 2.

Найвищим законодавчо-правовим актом української держави, що визначає та захищає культурні права людини і громадянина, є Конституція України [6]. Зокрема, ст. 10 цього документа гарантує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сфе-

Таблиця 1

Питома вага міжнародних та національних нормативно-правових актів, які регламентують культурні права і свободи громадян в українському суспільстві

Найменування нормативно-правових актів	Абс.	%
I. Міжнародні нормативно-правові акти		
Заключний акт наради із безпеки та співробітництва в Європі	1	5,6
Декларації, що прийняті Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй	5	27,8
Міжнародні пакти, що затверджені Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй	2	11,1
Статут Організації Об'єднаних Націй	1	5,6
Резолюція Ради Європи "Стратегія Ради Європи в галузі культури"	1	5,6
Конвенції, що прийняті Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури	2	11,1
Європейські хартії	4	22,1
Рекомендації самітів та конференцій, що ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи	2	11,1
Разом	18	100,0
II. Національні нормативно-правові акти		
Конституція України (Основний Закон)	1	2,6
Декларація про державний суверенітет України	1	2,6
Декларація прав національностей України	1	2,6
Закони України, у тому числі рамкові	22	56,4
Укази Президента України	7	17,9
Цивільний та Кримінальний кодекси	2	5,1
Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України	2	5,1
Постанови Верховної Ради України	3	7,7
Разом	39	100,0

рах суспільного життя на всій території України. Поряд з українською також гарантується вільний розвиток, використання і захист російської мови та інших мов національних меншин України. Згідно зі ст. 11 держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності усіх корінних народів та національних меншин. Ст. 12 засвідчує, що Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави.

У Декларації про державний суверенітет України зазначено, що держава є "самостійною" у вирішенні питань науки, освіти, культурного та духовного розвитку української нації, гарантує всім націо-

нальностям, що проживають на території України, право на їх вільний національно-культурний розвиток. Держава забезпечує національно-культурне відродження українського народу, його історичної свідомості і традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя. Вона виявляє своє піклування про задоволення національно-культурних, духовних і мовних потреб українських громадян.

Закон України "Основи законодавства України про культуру" сприяє реалізації суверенних прав громадян України у сфері культури. У ст. 2 Закону наведений перелік основних принципів культурної політики держави. Ст. 5 цього Закону визначає перелік видів прав громадян України у сфері культур.

Регламентация культурних прав і свобод особистості в національних та міжнародних нормативно-правових актах

Найменування нормативно-правового акту	Сутність культурних прав, які закріплює нормативно-правовий акт
1	2
Загальна декларація прав людини, що прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р.	Відповідно до положень ст. 27 кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, насолоджуватися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі та користуватися його благами
Декларація про надання незалежності колоніальним державам та народам, що прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 14.12.1960 р.	Визначено право на самовизначення держав і народів, тобто про надання незалежності колоніальним державам і народам
Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 16.12.1966 № 2200-XXI	Відповідно до ст. 1 цього документа всі народи мають право на самовизначення, на підставі чого вони забезпечують свій культурний розвиток, тобто вона гарантує дотримання принципу культурних прав і свобод людини і громадянина
Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.1966 р. № 2200-XXI	Відповідно до положень ст. 15 держави, які підписали цей міжнародний пакт, визнають право кожної людини на участь у культурному житті
Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввезення, вивезення та передачі права власності на культурні цінності, що прийнята Генеральною Асамблеєю ООН з питань освіти, науки та культури 14.11.1970 р.	Відповідно до ст. 4 держави, які підписали цю Конвенцію, покладають на себе зобов'язання забезпечувати виявлення, охорону, збереження, популяризацію і передачу майбутнім поколінням культурної спадщини, яка перебуває на їхній території. Це зобов'язання безпосередньо впливає та сприяє дотриманню принципу гарантування та захисту культурних прав будь-якої особи
Хартія соціального забезпечення, що прийнята на X Всесвітньому конгресі профспілок 15.02.1982 р.	Визначає одним з напрямів реалізації права кожної особи на користування досягненнями культури, розроблення та розвиток комплексної політики, спрямованої на організацію дозвілля в гідних умовах та без будь-якої дискримінації
Закон України "Про мови в Українській РСР" від 28.10.1989 р. № 8312-11	Закон закріплює статус державної мови України на законодавчому рівні, він передбачає відповідальність за публічне приниження чи зневаження, навмисне спотворення української або інших мов в офіційних документах
Декларація про державний суверенітет України, що прийнята Верховною Радою УРСР 16.07.1990 р. № 55-XII (розділ VIII)	Держава є самостійною у вирішенні питань освіти, науки, культурного і духовного розвитку української нації, гарантує всім національностям, що проживають на території Республіки, право їх вільного національно-культурного розвитку, забезпечує національно-культурне відродження українського народу, його історичної свідомості і традицій, виявляє піклування про задоволення національно-культурних, духовних і мовних потреб українців
Декларація прав національностей України, що прийнята 01.11.1991 р. № 1771-XII	Декларує сутність та зміст культурних прав особи через гарантування на державному рівні права створювати свої культурні центри, товариства, земляцтва, об'єднання, метою яких є діяльність, що спрямована на всебічний розвиток національної культури, проведення масових заходів, сприяння створенню національних газет, журналів, видавництв, музеїв, художніх театрів, колективів, кіностудій (ст. 6)

1	2
Закон України “Про освіту” від 23.05.1991 р. № 1060-XII	Преамбула цього закону визначає освіту основою інтелектуального, культурного, духовного, соціально-економічного розвитку суспільства і держави, а її метою є підвищення його освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Право особи на освіту забезпечується розгалуженою мережею навчальних закладів, наукових установ, закладів післядипломної освіти
Закон України “Основи законодавства України про культуру” від 14.02.1992 р. № 2117-XII	Положення ст. 2 подають перелік основних принципів культурної політики держави, до яких належать: визнання культури як одного із головних чинників самобутності української нації та національних меншин, які проживають на території України; утвердження гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності, визнання їх пріоритетності над політичними і класовими інтересами; збереження і примноження культурних надбань; розвиток культурних зв'язків з українцями, що проживають за кордоном, як основи збереження цілісності української культури; доступність культурних цінностей, усіх видів культурних послуг та культурної діяльності для кожного громадянина; забезпечення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання громадян; поєднання державних і громадських засад у забезпеченні розвитку культури Ст. 5 визначає перелік прав громадян України у сфері культури (право на свободу творчості, право на здійснення творчої та аматорської діяльності; право на створення закладів, підприємств та організацій культури, право на доступ до культурних цінностей; право на захист інтелектуальної власності; право на здобуття спеціальної освіти)
Закон України “Про національні меншини України” від 25.06.1992 р. № 2494-XII	Згідно ст. 6 культурні права національних меншин гарантуються шляхом визначення всім національним меншинам права на національно-культурну автономію, яке включає: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови у державах, навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність згідно з чинним законодавством
Закон України “Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України” від 24.12.1993 р. № 3807-XII	Визначає всебічне задоволення суспільства в оперативній інформації, забезпечення плюралістичного характеру мовлення, зважаючи на національні традиції, морально-етичні принципи українського народу за допомогою системи суспільного телебачення і радіомовлення України
Закон України “Про авторське право і суміжні права” від 23.12.1993 р. № 3792-XII; Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 15.12.1993 р. № 3687-XII; Закон України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15.12.1993 р. № 3688-XII; Закон України “Про приєднання України до договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право” від 20.09.2001 р. № 2733-III	Зазначені законодавчі акти охороняють особисті немайнові і майнові права авторів та їхніх правонаступників, пов'язаних зі створенням і використанням творів науки, літератури та мистецтва; авторське право та права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення — суміжні права

1	2
Закон України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства” від 04.02.1994 р. № 3929-XII	Згідно зі ст. 15 іноземцям та особам без громадянства гарантують та забезпечують право на користування досягненнями культури нарівні з громадянами України
Закон України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР	Визначає статус бібліотек, правові та організаційні засади діяльності бібліотек і бібліотечної справи в Україні, гарантує право на вільний доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури науки та освіти, що зберігаються в бібліотеках
Закон України “Про музеї та музейну справу” від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР	Цей закон регулює суспільні відносини в галузі музейної справи, встановлює правові, економічні, соціальні засади наукового комплектування, вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, діяльності музейних закладів в Україні
Резолюція Ради Європи “Стратегія Ради Європи в галузі культури”, що прийнята 07.12.1995 р.	Відповідно до п. 3 Резолюція визначає пріоритетними такі завдання культурного співробітництва як одного з напрямів дотримання і гарантування культурних прав особи: сприяння демократичним цінностям і правам людини щодо загального культурного підходу; встановлення атмосфери довіри, взаємної поваги між народами і спільнотами; розвиток відчуття культурної спільноти нової Європи в багатстві її різноманітності
Конституція України від 28.06.1996 р., із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 08.12.2004 р. № 2222 — IV (ст. 10, 11, 12, 53, 54)	Ст. 10 гарантує на найвищому державному рівні всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантує поряд з українською вільний розвиток, використання і захист російської мови та інших мов національних меншин України. Відповідно до ст. 11 держава сприяє консолідації та розвитку української нації, історичної свідомості, традицій і культури, етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і меншин. Ст. 12 дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави. Ст. 53 гарантує кожній особі право на освіту. Відповідно до ст. 54 громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, які виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності
Закон України “Про видавничу справу” від 05.06.1997 р. № 318/97-ВР	Визначає загальні засади видавничої справи, регулює порядок організації та провадження видавничої діяльності, розповсюдження видавничої продукції. Цей закон покликаний сприяти національно-культурному розвитку українського народу, громадян України всіх національностей, утвердженню їх духовності та моралі, доступу членів суспільства до загальнолюдських цінностей, захисту прав та інтересів авторів, видавців, виготовлювачів, розповсюджувачів і споживачів видавничої продукції
Закон України “Про професійних творчих працівників та творчі спілки” від 07.10.1997 р. № 554/97-ВР	Ст. 3 цього Закону регламентує такі напрями діяльності професійних творчих працівників: сприяння відродженню, розвитку та популяризації народної творчості, творчому використанню народних традицій у розвитку культури та мистецтві, збереженню та збагаченню історико-культурної спадщини та довкілля, проведенню масових культурно-просвітницьких заходів, а також утвердженню демократичних загальнолюдських цінностей; подання допомоги у навчально-виховній роботі педагогічним колективам у патріотичному, культурному та інтелектуальному розвитку дітей та молоді, у морально-етичному та естетичному вихованні; сприяння обміну культурними цінностями, співробітництво між діячами культури і мистецтва різних країн, національними і міжнародними організаціями культури та мистецтва; виховання поваги до історико-культурних цінностей українського та інших народів

Закон України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” від 21.09.1999 р. № 1068-XIV	Цей закон регулює відносини, що пов’язані з вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей. Він спрямований на охорону національної культурної спадщини та розвиток міжнародного співробітництва України у сфері культури. Дія цього Закону не поширюється на сучасні сувенірні вироби, предмети культурного призначення серійного та масового виробництва. Відповідно до ст. 3 цього Закону визначаються 10 категорій культурних цінностей. Ст. 4 Закону визначає культурні цінності, що підлягають поверненню в Україну; ст. 5 розкриває механізм повернення культурних цінностей з території України; ст. 6 встановлює Правила ввезення в Україну, пересилання та вивезення за її межі зоологічних колекцій; ст. 7 визначає порядок заохочення осіб, які сприяють поверненню культурних цінностей в Україну
Закон України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV	Ст. 31 Закону визначає можливість профспілок та їх об’єднань брати участь у створенні умов для загальнодоступного користування громадянами надбаннями української національної культури, культур національних меншин, які проживають на території України, світової культури, свободи літературної, художньої, наукової, технічної творчості, соціального захисту працівників інтелектуальної сфери діяльності
Указ Президента України “Про програму інтеграції України до Європейського Союзу” від 14.09.2000 р. № 1072/2000	Визначає основні напрями співробітництва України з Європейським Союзом, у тому числі і культурного розвитку, тобто культурно-освітній напрям європейської інтеграції займає особливе місце та охоплює галузі середньої і вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну і технологічну сфери
“Кримінальний кодекс України” від 05.04.2001 р. № 2341-III	Містить ряд статей, положення яких спрямовані на захист та охорону культурних прав людини від злочинних посягань. Зокрема, ст. 176 передбачає кримінальну відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав, ст. 177 — за порушення прав на об’єкти промислової власності, ст. 183 — за порушення права на здобуття освіти
Закон України “Про народні художні промисли” від 21.06.2001 р. № 2547-III	Цей закон регулює правові, організаційні та економічні відносини у галузі народних художніх промислів, визначає статус суб’єктів народних художніх промислів, засади їх діяльності і спрямований на охорону, відродження, збереження та розвиток промислів як важливої складової духовної культури українського народу. Охорона, відродження, збереження і розвиток народних художніх промислів є обов’язком держави
Закон України “Про вищу освіту” від 17.01.2002 р. №2984-III	Передбачає врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України, встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб держави і суспільства у кваліфікованих фахівцях
Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо посилення турботи про захисників Вітчизни, їх правового і соціального захисту, поліпшення військово-патріотичного виховання молоді” від 21.02.2002 р. № 157/2002	Ст. 4 цього Указу передбачає доручення Міністерству культури і мистецтв України розглянути питання щодо створення на громадських засадах військово-шефських комісій при Міністерстві і відповідних підрозділах обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій для організації військово-патріотичного виховання, культурного обслуговування військовослужбовців та членів їх сімей. Ст. 6 передбачає заходи, спрямовані на поліпшення військово-патріотичного виховання молоді на бойових традиціях українського народу; посилення уваги до підтримання в належному стані пам’ятників, обелісків, братських могил та інших військових поховань

1	2
Постанова Кабінету Міністрів України “Про утворення Державної служби охорони культурної спадщини” від 30.03.2002 р. № 446	Згідно із зазначеною постановою Кабінету Міністрів України передбачено утворення у складі Міністерства культури і мистецтв Державної служби охорони культурної спадщини як урядового органу державного управління. Цією самою постановою затверджено Положення про Державну службу охорони культурної спадщини, яке регламентує її діяльність
Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16.01.2003 р. № 433-IV	Ст. 2 цього закону дає визначення інноваційної культури як складової інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної, соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах. У ст. 8 Закону визначаються пріоритетні напрями інноваційної діяльності, у тому числі розвиток інноваційної культури суспільства шляхом підтримки національної книговидавничої справи; освітніх та науково-популярних видань; розвитку освітніх і науково-популярних програм у засобах масової інформації; створення центрів дистанційного навчання із застосуванням сучасних телекомунікаційних технологій; сучасних комп’ютерних технологій для навчання і наукових процесів
Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16.01.2003 р. № 435-IV (ст. 300)	Фізична особа має право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства
Підсумкова декларація Варшавського саміту 16—17.05.2005 р.	Визнає одним із дієвих та корисних напрямів будівництва більш гуманної та відкритої Європи захист та заохочення культурного різноманіття, що залежить від охорони культурних прав кожної без винятку людини
Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 08.09.2005 р. № 2866-IV	Ст. 3 цього Закону визначає напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, їх рівної участі у прийнятті суспільно-важливих рішень; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері. Ст. 21 встановлює забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у здобутті освіти, вихованні культури гендерної рівності, рівного розподілу професійних і сімейних обов’язків

Згідно зі ст. 300 Цивільного кодексу України фізична особа має право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, а також право на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Декларація прав національностей України розкриває сутність і зміст культурних прав особи через гарантування на державному рівні права створювати свої культурні центри, товариства, земляцтва, об’єднання, метою яких є діяльність щодо розвитку національної культури, проведення масових

заходів, сприяння створенню національних газет, журналів, видавництв, музеїв, художніх колективів, театрів, кіностудій.

Закон України “Про вищу освіту” спрямований на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України [8].

Згідно з Указом Президента України “Про стратегію інтеграції України до Європейського Союзу” визначені основні напрями співробітництва України з Європейським Союзом, у тому числі і культурного розвитку. Культурно-освітній напрям європейської інтеграції займає особливе місце та охоплює галузі середньої і вищої освіти, перепідготов-

ку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну і технологічну сфери.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України “Про утворення Державної служби охорони культурної спадщини” від 30 березня 2002 р. № 446 передбачено утворення у складі Міністерства культури і мистецтв Державної служби охорони культурної спадщини як урядового органу державного управління, що діє відповідно до затвердженого Положення про його діяльність.

Таким чином, аналіз всього спектру культурних прав і свобод громадян України, що містяться у чинних національних та міжнародних нормативно-правових актах, свідчить про наявність у правовому просторі значних доробок щодо гарантування, захисту та охорони культурних прав і свобод людини та громадянина. На жаль, ще не відбувається їх повної реалізації у діяльності державних органів, громадських неурядових організацій та посадових осіб. Тому потрібні перспективні кроки щодо практичної реалізації правових положень і вимог, спрямованих на більш повне втілення культурних прав і свобод громадян України.

Література

1. Стрган А. Ю. Культурні права особи в національних та міжнародних нормативно-правових актах: порівняльний аналіз // Економіка та держава. — 2008. — № 8. — С. 95–97.
2. Болотіна Н. Б. Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза. — К.: Логос, 2001.
3. Карпачова Н. І. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: Перша щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. — К., 2000.
4. Шконда В. В., Кальянов А. В. Проблеми розвитку людського потенціалу на сучасному етапі. Монографія. — Донецьк: Донбас, 2012. — 211 с.
5. Більш ніж сусіди. Розширений Європейський Союз та Україна — нові відносини: Заключний звіт. — Варшава: Фонд ім. Стефана Баторія, К.: Міжнар. фонд “Відродження”, 2004. — 106 с.
6. Україна. Закони. Чинне законодавство України: За станом на 1 липня 2003 року / Уклад. Ю. П. Єлісєнко. — К.: Махаон, 2003. — 800 с.
7. Україна. Закони. Нове законодавство України / Уклад. Ю. П. Єлісєнко. — К.: Махаон, 2003. — 600 с.
8. Инновационные технологии в гуманитарном вузе / В. И. Носков, А. В. Кальянов, О. В. Мирошніченко. — Донецьк: ООО “Лебедь”, 2002. — 288 с.

Досліджено зміст і структуру міжнародних та національних нормативно-правових актів, які регламентують культурні права і свободи громадян в українському суспільстві. Визначено співвідношення між чинними законодавчими та підзаконними нормативними актами в сучасному правовому просторі держави, показано необхідність більш повної практичної їх реалізації щодо втілення культурних прав і свобод у діяльність державних органів, громадських організацій та посадових осіб.

Исследованы содержание и структура международных и национальных нормативно-правовых актов, регламентирующих культурные права и свободы граждан в украинском обществе. Определено соотношение между действующими законодательными и подзаконными нормативными актами в современном правовом пространстве государства, показана необходимость более полной практической их реализации по воплощению культурных прав и свобод в деятельность государственных органов, общественных организаций и должностных лиц.

The content and structure of international and national normative and legislative acts which regulate cultural rights and freedoms of citizens in Ukrainian society are analyzed, correlation between legislation in force legal normative acts in modern legal state environment is determined, the necessity of their more full practical realization for implementation of cultural rights and freedoms in the activity of state bodies, social organizations and officials is revealed.

Надійшла 16 липня 2013 р.

ПРО ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 3(38), с. 89–93

Розглянуто роль держави в трудових відносинах як гаранта їх стабільності, тривалості обов'язковості, якості, запропоновано конкретні зміни до законодавства України про працю.

Сутність трудового права — створення правового підґрунтя для ефективного захисту інтересів людини праці в суспільно-трудових відносинах. Метою норм трудового права є регламентація тривалих трудових відносин у процесі праці, встановлення мінімальних гарантій, захисних процедур. Основний принцип трудового права передбачає створення умов з недопущення погіршення правового стану працівника порівняно з рівнем, встановленим законодавством, а також закріплення правової можливості поліпшення цих умов шляхом встановлення додаткових соціально-трудових пільг найманим працівникам у процесі укладання колективної угоди сторонами трудових правовідносин.

Гарантії, що надаються державою учасникам трудових правовідносини через їх нормативне регулювання, можна поділити на дві групи:

- що безпосередньо зазначені в Конституції [1], конкретних статтях і розділах КЗпП [2] та поточних законах України;
- що впливають із нормативного регулювання конкретних сфер трудових відносин через захисні (охоронні) норми.

Розглянемо їх за певними критеріями. В першу чергу в науці трудового права прийнято вважати, що зміст правового статусу сторін трудових відносин визначається передусім обсягом прав та обов'язків суб'єктів трудових відносин, а оскільки вони між со-

бою кореспондуються майже у повному обсязі, в процесі їх реалізації, то й сприймаються як рівні за обсягом. Тобто реалізуються права та обов'язки сторін рівною мірою, якщо не брати до уваги специфіку виконуваних функцій суб'єктами. Тому під час нашого подальшого аналізу слід враховувати цей фактор у випадках, коли правовою нормою не встановлено чіткого розподілу особливостей реалізації своїх прав і обов'язків сторонами трудових правовідносин.

Кодекс законів про працю України побудовано таким чином, що державні гарантії сторонам трудових відносин встановлені безпосередньо в самому нормативно-правовому акті. Про які безпосередні гарантії йдеться: гарантії забезпечення громадян на працю [2, ст. 5–1]; гарантії при укладенні, зміні та припиненні трудового договору [2, ст. 22]; мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією [2, ч. 4 ст. 95]; гарантії і компенсації [2, гл. 8 ст. 118–129]; гарантії при покладанні на працівників матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації [2, гл. 9 ст. 130–138]; гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей [2, ст. 184]; гарантії особам, які виховують малолітніх дітей без матері [2, ст. 186–1]; гарантії діяльності профспілок [2, ст. 248]; гарантії для працівників підприємств, установ, організацій, обраних до профспілкових органів [2, ст. 252].

Це повний перелік гарантій сторонам трудових відносин, що безпосередньо встановила держава в кодифікованому законі про працю. Вважаємо, це дуже мало для кодифікованого нормативно-правового акта. У такому документі має бути або окремий розділ у загальній частині, або в кожній главі міститись окрема стаття, що відкриватиме його і встановлюватиме державні гарантії правового регулювання конкретного інституту трудового права. Усі права та обов'язки сторін трудових відносин, механізм правового регулювання, особливості реалізації повноважень сторонами, порядок застосування правових велінь, тощо мають узгоджуватись і впливати з гарантій, встановлених державою. Слід передбачити місце для вияву ініціативи сторін трудових відносин, зробивши однією з гарантій можливість сторін виходити за межі державного регулювання, за умови поліпшення становища найманих працівників порівняно з гарантіями, що надаються чинним законодавством, у порядку і контексті процедури укладення або зміни колективного договору.

Враховуючи цей чинник, однією з головних державних гарантій має стати обов'язковість укладення колективних договорів на всіх підприємствах, організаціях, установах, у яких працюють більше 10-ти найманих працівників. Це єдиний правильний шлях дотримання соціальної справедливості в трудових відносинах на конкретному підприємстві, організації, установі, оскільки якість змісту колективного договору залежить від трудового колективу і роботодавця рівною мірою. А із змісту зобов'язальних відносин, що впливають з колективного договору, залежатиме і якість трудового договору конкретного працівника цього підприємства, організації, установи. Нарешті, колективно-договірні зобов'язання більшою мірою піддаються оперативному регулюванню сторонами залежно від конкретної економічної ситуації, що склалась для підприємства, організації, установи, ніж будь-який інший механізм правового регулювання трудових відносин. Для цього потрібно лише подолати упередженість сторін трудових відносин

щодо колективного договору, яка впливає з недовіри один одному. Потрібно лише один раз домовитись і виконувати досягнуті домовленості в рамках і способом, встановлених законодавством України [3]. Зважаючи на зазначене, пропонуємо внести зміни до ст. 2 чинного Закону України "Про колективні договори і угоди", ст. 11, гл. 2 КзпП України і передбачити в проекті Трудового кодексу України таке формулювання: "Колективний договір укладається на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності і господарювання, які використовують найману працю і мають права юридичної особи, — обов'язково.

Колективний договір може укладатися в структурних підрозділах підприємства, установи, організації в межах компетенції цих підрозділів.

Відповідальність за відсутність колективного договору на підприємстві, установі, організації покладається на власника або уповноважений ним орган".

Таким чином, держава гарантує можливість сторонам самим регулювати трудові відносини на певному виробництві й відповідати за їх якість, що, у свою чергу, підвищить відповідальність суб'єктів за якість правового регулювання трудових правовідносин у цілому.

Загалом, навіть державні гарантії, що склали вичерпний перелік у КзпП України, за винятком тих, що передбачені ст. 184, або зовсім не виконуються роботодавцями, або виконуються в неналежному обсязі. Цьому сприяють і недоліки законотворчої роботи, що відобразились у чинному КзпП України. Так, ст. 5—1 і ст. 22 КзпП встановлено гарантію, яка забороняє необґрунтовану відмову у прийнятті на роботу. Законодавець не дає дефініцію поняттю "необґрунтована відмова у прийнятті на роботу". Це стосується форми чи змісту? Якщо форми, то знов необхідно вести мову про форму трудового договору. Якби законодавець чітко й однозначно, без будь-яких винятків, встановив виключно письмову форму трудового договору, яка б свідчила про наявність й обсяг трудових відносини між суб'єктами трудових право-

відносин, то не виникало б і непорозумінь, а найголовніше — не складався ланцюг непорозумінь з вільного трактування норм, передбачених трудовим законодавством. Недомовленість — це те саме, що й недоробленість: намір є, а результату нема, принаймні зрозумілого, позитивного, прийняттого учасниками трудових відносин. Якщо мова йде про зміст, то треба дати детальний перелік, які обставини відмови в прийнятті на роботу вважаються законодавством необґрунтованими. Частина друга ст. 22 КЗпП України не вносить жодних прояснень щодо цієї проблеми. Інший приклад. Держава гарантує отримання працівником мінімальної заробітної плати. Приблизно у тому самому напрямі пропонується встановлювати державні гарантії у сфері оплати праці проектом Трудового кодексу України. Проект закону України: “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (щодо мінімальних розмірів оплати праці та гарантій їх забезпечення) вводить такі поняття, як: “Стаття 3-1. Гарантії забезпечення мінімальної заробітної плати”, “Стаття 3-2. Гарантована заробітна плата”. Звісно, це деякий крок уперед, порівняно з кодифікованим законом і проектом, але теж не зовсім зрозуміло, що мається на увазі в першому випадку і в другому, і головне, як вони узгоджуватимуться [4].

Виходячи з змісту ч. 1 ст. 21 трудовий договір, як угода сторін, передбачає обов'язок працівника виконати роботу, визначену цією угодою, а роботодавець зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату, передбачену законодавством, колективним договором, угодою сторін (трудовим договором). Зауважимо, роботодавець за цією угодою має сплатити працівнику заробітну плату в повному обсязі, що передбачено трудовим договором. Не мінімальну заробітну плату, не тарифну ставку, а в повному обсязі, згідно з ч. 2 ст. 94 КЗпП, ч. 5 ст. 95 КЗпП, ст. 2 Закону України “Про оплату праці”. Більше того, заробітна плата конкретного працівника за трудовим договором не може бути меншою ніж це передбачено законодавством, або колективним договором. Далі логіка говорить, що мінімальною гарантією

оплати праці повинна бути ставка, встановлена єдиною тарифною сіткою (ЄТС), додавши до цього так звані обов'язкові виплати [5, ст. 2]. Про це говорить логіка нормальної людини після ознайомлення з вимогами трудового законодавства. Але, як уже зазначалося, і саме трудове законодавство часто вносить плутанину в процес правового регулювання оплати праці, встановлюючи певні гарантовані пороги оплати праці, організаційно-господарські умови її оплати тощо. Держава як суб'єкт міжнародного права, відповідно до взятих зобов'язань, має гарантувати тільки одне — виплату заробітної плати найманому працівнику у повному обсязі у встановленому порядку і строки незалежно від форми власності і виду діяльності підприємства, на якому він працює [6].

Виходячи з цього, пропонуємо внести в чинне законодавство і передбачити в проекті трудового кодексу таку статтю: “Заробітна плата. Заробітна плата — це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Своєчасна виплата заробітної плати у повному обсязі гарантується державою.

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов роботи, що виконується, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці і максимальним розміром не обмежується.

Питання державного і договірного регулювання оплати праці, прав працівників на оплату праці та їх захисту визначаються цим Кодексом, Законами України та іншими нормативно-правовими актами”.

Послаблення механізму державного регулювання у сфері охорони праці призвело до порушення вертикалі державного управління у сфері охорони праці, зниження ефективності та координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо створення безпечних і здорових умов праці. Охорона праці це той напрям, де державні гарантії, сформульовані у правових приписах, повинні мати здебільшого імперативний характер, що зменшило б кількість порушень до мінімуму. Однак, голова Державного комі-

тету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду у своєму виступі на парламентських слуханнях сказав: "...причиною досить високого рівня виробничого травматизму в Україні є недотримання роботодавцями вимог законодавства та невідповідність чинного законодавства з питань промислової безпеки та охорони праці сучасним ринковим умовам. Згідно зі статтею 13 Закону України "Про охорону праці" на роботодавця покладена відповідальність за створення на робочому місці безпечних умов праці. Одним із заходів впливу на роботодавця для забезпечення безпечних умов праці є притягнення його до адміністративної відповідальності. ...роботодавцю вигідніше сплатити штраф, аніж спрямовувати кошти на придбання нового устаткування, засобів індивідуального захисту або на навчання працівників безпечним методам праці. Тому кількість порушень законодавства про охорону праці з року в рік зростає" [7].

Якщо законодавець не встановлює захисту в частині реалізації сторонами державних гарантій, то цим він дає можливість самостійно трактувати не тільки обсяг цих гарантій, а й доцільність їх дотримання загалом. Цивілізована держава не може дозволити собі ігнорування, чи в якийсь інший спосіб невиконання встановлених нею державних велінь, оскільки їх порушення, по суті, є антидержавним діянням, намаганням посягати на встановлений порядок у трудових відносинах, а якщо так, то ці діяння мають визнаватися злочинними, спрямованими не тільки проти конкретного суб'єкта трудових відносин, а й проти державної соціально-економічної політики. А це вже злочин проти держави. У зв'язку з цим, пропонуємо передбачити в кримінальному кодексі України відповідальність власника або уповноваженого ним органу за невиконання, або неналежне виконання державних гарантій найманим працівникам. Санкції можна передбачити від штрафів до позбавлення волі на певний строк, з позбавленням права обіймати відповідні керівні посади. Можна з упевненістю прогнозувати, що такий підхід держави до захисту своїх інтересів у трудових відносинах

з метою їх стабілізації і надання цивілізованої форми дисциплінував би учасників цих відносин й істотно посприяв удосконаленню ринку праці й зміцненню економіки України.

Основні засади реформування законодавства України про працю мають виходити з необхідності попередження порушення трудових прав працівників; забезпечення адекватності законодавчо визначених трудових прав та гарантій і можливості їх реалізації, комплексного підходу, соціальної справедливості тощо. Ними повинні бути:

- оптимальне збалансування захисної та виробничої функцій трудового права, за допомогою яких має бути забезпечена рівновага інтересів найманих працівників і роботодавців. У сучасних умовах вони спрямовані на забезпечення охорони прав та інтересів сторін трудового договору;
- безумовне дотримання встановлених соціальних стандартів у сфері праці із забезпеченням виконання вимоги ч. 3 ст. 22 Конституції (при прийнятті нових законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод);
- використання досвіду МОП, законодавства ЄС у процесі підготовки Трудового кодексу [8] з метою забезпечення відповідності законодавства України про працю міжнародним правовим нормам;
- збільшення частки зобов'язально-договірного регулювання трудових відносин, передусім — колективно-договірного, з максимальним використанням механізмів соціального партнерства. Рівень гарантій трудових прав і надалі мають визначатися державою з метою недопущення послаблення правової захищеності працівників;
- належне забезпечення диференціації правового регулювання праці для максимального врахування у Трудовому кодексі особливостей трудових відносин працівників малого і середнього бізнесу, і тих, що працюють у нетипових формах зайнятості;

- мінімальне використання бланкетних норм у процесі правового регулювання трудових відносин. Нормативні положення Трудового кодексу мають бути нормами прямої дії, а не відсильними, мова — зрозумілою для всіх учасників трудових відносин;
- чітке визначення компетенції державних органів, які здійснюють регулювання трудових відносин, забезпечення жорсткого державного та громадського контролю за дотриманням положень міжнародних зобов'язань України у сфері праці, законодавства про працю, колективних та індивідуальних трудових договорів;
- встановлення державних гарантій як підґрунтя правового регулювання трудових правовідносин і забезпечення їх неухильного виконання сторонами трудових правовідносин.

Отже все, що було зазначено вище, стосується становища, коли держава сприймається як утворення, всередині якого відбуваються процеси, що пов'язані з виробництвом матеріальних або духовних благ і які вона має регулювати. Тобто це той випадок, коли держава є третьою стороною. Але держава часто сама діє як власник засобів виробництва і наймає працівників з тією самою метою. Тож як сторона трудових правовідносин, держава через уповноважені нею органи, повинна неухильно дотримуватись встановлених пра-

вил і порядку і бути взірцем їх виконання. До речі, як це і є в розвинених країнах світу.

Література

1. Конституція України // ВВР України. — 1996. — № 30. — Ст. 43, 141.
2. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами: У 2-х ч. / Уклад. В. С. Ковальський, Л. П. Ляшко. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 1168с.
3. Закон України “Про колективні договори і угоди” від 01.07.1993 // ВВР України. — 1993. — № 36. — Ст. 361.
4. Проект закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України”. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mlsp.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=D3BAE21D317C6081719407F759D72E96?art_id=126998&cat_id=102036
5. Закон України “Про оплату праці” від 24.03.1995 №108/95 // ВВР України. — 1995. — № 17. — Ст. 121.
6. Про захист заробітної плати. Конвенція міжнародної організації праці від 08.06.1948, № 95. Редакція від 23.06.1992. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_146
7. Про стан промислової безпеки та охорони праці. Парламентські слухання у Верховній Раді України від 17 листопада 2010 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/35721.html
8. Про прийняття за основу проекту Трудового кодексу України. Постанова Верховної Ради України від 20 травня 2008 року № 283-VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/283-vi>

Розглянуто значення держави як головного гаранта реалізації сторонами трудових правовідносин та їх змісту у повному обсязі, виходячи з концепції соціальної справедливості. Наведено бачення наріжних засад реформування трудового законодавства і пропозиції щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства України про працю.

Рассмотрено значение государства как основного гаранта реализации сторонами трудовых отношений и их содержания в полном объеме, исходя из концепции социальной справедливости. Представлено видение краеугольных основ реформирования трудового законодательства и предложения по внесению изменений и дополнений в действующее законодательство Украины о труде.

Value of the state is considered as the main guarantor of the parties of labor relations and their content in its entirety based on the concept of social justice. The vision of cornerstone principles of labor law reform presented and the proposals for amendments to the current legislation of Ukraine on labor.

Надійшла 4 лютого 2013 р.

ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ТА КАНОНІЧНИХ АКТІВ ТА ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 3(38), с. 94–100

Розглядаються стан та співвідношення державно-церковних та канонічних актів у правовій системі Візантійської імперії. Правові колізії у церковно-канонічному праві визначені проблемою пріоритетності цих двох основних груп норм.

Система нормативно-правових актів Візантійської імперії має дещо розгалужений характер і включає в себе різноманітні підсистеми. Державно-церковні та канонічні акти займають тут окреме місце з огляду на їх значущість у державотворчих процесах. Водночас виникає ряд питань концептуального характеру, насамперед щодо співвідношення (узгодженості, домінування, пріоритетності) норм державно-церковного та канонічного (внутрішньоцерковного) права. Упродовж усього періоду існування системи візантійського права існувала проблема пріоритету цих двох основних груп норм, що викликало до життя правові колізії.

Проаналізуємо стан розвитку державно-церковних та канонічних актів та визначимо їх співвідношення у правовій системі Візантії.

Характеризуючи міру наукового розроблення проблеми, зазначимо наявність значної кількості праць, дотичних цієї проблематиці. Насамперед зазначимо дослідження Н. Барабанова, О. Каждана, О. Ліпшиц, Є. Медведєва, М. Морозова, В. Сметаніна, Ф. Успенського, В. Ципіна, К. Хвостової. Вивчення питань церковно-канонічного права загалом та, зокрема, Візантійської імперії має проблеми методологічного характеру. Це зумовлено остаточною невідзначеністю співвідношення та змістовного

наповнення понять “церковне право”, “канонічне право”, “державно-церковне право”, “церковно-канонічне право”. Вже далматинський єпископ Никодим розглядав канонічне право (на його думку, для Східної Церкви це були акти, видані до IX ст., які увійшли в канонічні збірники) як складову церковного права. До церковного права він включає й акти Церкви, видані згодом, а також закони та інші державні акти, які мали обов’язковий характер для Церкви [27, 10]. На нашу думку, такий розрив між актами, які були кодифіковані до IX ст., та наступними актами церковних інститутів Візантії (рішеннями Вселенських та помісних соборів, рішеннями та розпорядженнями патріархів, митрополитів, єпископів, Синоду тощо) штучний. Натомість рішення органів державного управління щодо Церкви істотно відрізняються від канонічних актів і становлять підсистему церковного (державно-церковного) права, яка, у свою чергу, разом з канонічним правом об’єднується в систему церковно-канонічного права. Вже В. Сметанін зауважував відмінності між церковним і канонічним правом, оскільки церковне право санкціонувалося імператором, тоді як канонічне — Церквою [40, 63]. На питанні першості канонічного/світського права ранньої Візантії зупинився А. Митрофанов [24], визначаючи ці дві групи норм права як цілком

самостійні підсистеми системи церковно-канонічного права.

В. Бенешевич (1874–1937), розглядаючи й аналізуючи Номоканон у 14 титулах, відзначає творчий характер пам'ятки. На його думку, вільне живе прагнення до вдосконалення має бути визнано характерною особливістю роботи цього періоду над збіркою XIV титулів і збіркою правил. Дослідник підкреслює, що діяльність над упорядкуванням пам'ятки була здійснена усередині Церкви [5, VIII]. В. Бенешевичу належать публікації важливих джерел канонічного права – Синагоги в 50 титулів Іоанна Схоластика і Синтагми в XIV титулів. Дослідник ставив перед собою завдання з'ясувати повну відсутність імператорських новел з церковних справ у цих пам'ятках [44, 29]. Л. Костогризова Ісагогу (Епанагогу) та Василіки розглядала як законодавче втілення ідеалу церковно-державних відносин у Візантійській імперії. Дослідниця цілком слушно визначає доцільність вивчення норм, які регулювали взаємини держави і Церкви у державі ромеїв з огляду на унікальність останньої. Церковно-державні взаємини вона вивчала саме крізь призму (аналітичний огляд) законодавства імператорів, намагаючись з'ясувати причини появи тих чи інших законів. З цією метою вона здійснила системний аналіз законодавства візантійських імператорів IV–X ст., визначила місце церковного законодавства у Візантійській правовій системі, особливості та основні етапи його еволюції, вплив на правові системи сусідніх держав і народів [16]. Шарль Діль цілком слушно розглядав особливості церковно-канонічних норм у контексті системи державного управління Візантійської імперії [10; 11].

На потрійній єдності державних і церковних настанов, а також пізньої античної правової традиції наголосила К. Хвостова, розглядаючи їх у контексті розуміння візантійцями соціально-економічних процесів у пізній Візантії XIV–XV ст. [43, 5].

За твердженням А. Митрофанова, канонічне право Східної Церкви було загалом кодифіковано та юридично інтерпретовано упродовж IV–XI ст. Кодекси канонічного

права східних нехалкідонських церков він згадує лише побіжно у контексті впливу Східної Церкви. На його думку, Трулльський Собор 692 р. повністю затвердив перелік канонічних актів, які сформували право Східної Церкви, і додав до нього нові 102 церковні правила. Згодом цей корпус був доповнений постановами II Нікейського Собору 787 р. і константинопольських фотіанських соборів другої половини IX ст. А. Митрофанов звернув увагу на особливості регламентування допуску рабів і колонів-адскриптиціїв до єпископату в канонічному праві та законодавстві Юстиніана [20; 21], нормативного регламентування сімейного статусу кліриків у ранньому візантійському законодавстві [22, 6–8], їхній соціальний статус [23].

Певні аспекти висвітлював у своїх працях і автор цього дослідження, характеризуючи державно-церковні й канонічні акти у загальному масиві джерел із церковно-правової історії Візантії [30], особливості нормотворчої діяльності Східної Церкви [37], акти щодо церковного і монастирського землеволодіння [38], адміністративно-судових привілеїв Східної Церкви [28; 29]. Нами розглядалося і нормативно-правове регулювання окремих церковних інститутів [36], інституту єпископа [31] та монастиря [34]. Предметом окремого дослідження стали й нормативно-правові акти щодо еретиків наприкінці IV–XI ст. [32].

Нормативно-правові акти в системі церковно-канонічного права могли бути канонічного, церковного (державно-церковного) та змішаного характеру. Важливе значення як джерело з історії формування системи церковно-канонічного права мають рішення і постанови вселенських та місцевих соборів [4; 33].

Канонічне право також відображено у постановах патріархів [14, 6]. Нормотворчою інстанцією виступає єпископ, однак сфера діяльності його актів обмежується підпорядкованою єпархією. Канонічна нормотворчість поступово витіснила зі сфери діяльності християнських громад звичаєві норми [44, 42–44].

З розвитком церковно-канонічного права як цілісної системи посилюється потре-

ба у її кодифікації. Кодифікація мала місце як усередині канонічного, так і державно-церковного права. З часом посилюються спроби провести спільну кодифікацію обох підсистем, упорядкувавши та узгодивши дію норм обох підсистем права. Її наслідком мала бути поява актових збірок змішаного (церковно-канонічного) характеру, куди входили як канонічні акти, так і рішення, розпорядження, накази імператорів у церковній сфері. Це було зумовлено доцільністю спрощення її практичного застосування. Відповідно, змішані збірки отримали назву номоканони (з грецької νομοι — закони і κανονες — канони) [44, 88].

Спеціальної уваги заслуговує діяльність комісії під головуванням Трибоніана, створеної за дорученням імператора Юстиніана. Її головне завдання полягало в узгодженні двох потоків правотворчості — законодавчої діяльності імператорів і праць класичних юристів в єдину збірку нормативних актів, придатних для практичного застосування. Робота проходила в кілька етапів і тривала упродовж 529–534 рр. У структурному плані створеної комісії Зведення складалося з кількох частин. Його центральну частину займали Дигести (Пандекти). Вони були підготовлені комісією у складі 15 осіб, куди включили 4 професори (Теофіл, Кратин, Дорофей і Анатолій), які представляли Константинопольську і Берітську академії, й 11 адвокатів. Усього в Дигестах 7 частин і 50 книг, які поділяються на 432 титули і 9123 фрагменти з наведенням імені кожного юриста і назви його твору. Дигести були опубліковані 16 грудня 533 р. і за два тижні були введені у дію [17, 180–181]. Цитування Дигесту нами здійснюється за зразком, здебільшого прийнятим у юридичній літературі — спочатку буква D (Digesta), згодом номер книги, титулу, фрагмента, параграфа (наприклад D.1.1.1.2) [8; 9]. Кодекс Юстиніана вийшов першим виданням, яке не дійшло до нас, у квітні 529 р. і другим — у листопаді 534 р. Він складався з 12 книг і містив 4,6 тис. конституцій римських імператорів. Раніша від усіх (Конституція Адріана) датується 117 р. н. е., найпізніша (Конституція Юсти-

ніана) — 5 листопада 534 р. Згодом у Зведення стали включати Новели — імператорські акти, видані Юстиніаном після другої редакції кодексу (534 р.). У більшості Новел вирішувалися питання державного і церковного управління. Ці новели збиралися, систематизувалися і видавалися за наступників Юстиніана [17, 181–182]. Ареал поширення дій цих новел міг відрізнитися — від конкретного регіону до всієї імперії. Показовою у цьому плані є VII Новела Юстиніана від 535 р. Сфера її чинності охоплювала як столицю та сусідні міста, так і провінції — Схід, Іллірик, Єгипет, Лікаонію, Лікію, Африку, а також західні області — “від Стародавнього Риму до кордонів океану”. Закон поширювався на церкви, які були у підпорядкуванні єпископів та інших патріархів, тобто був всеохоплюючим [42, 268].

Упродовж усього періоду існування системи візантійського права існувала проблема пріоритету серед двох його основних груп норм (законів і канонів), що породжувало чисельні правові колізії [40]. Відповідно, не завжди належна увага приділялась світському праву, яке регламентувало діяльність Церкви. Крім того, маловивченим залишається вплив пізньоантичних правових актів [2]. Пізньоантична правова традиція постійно впливала на творчий синтез законів і канонів. Така потрібна єдність знайшла свій вираз у піттакії імператора Мануїла Комнина, присвяченій питанням шлюбу й адресованій Патріарху Михаїлу III Анхіальському [43, 5]. В основі юридичної пам’ятки, виданої Хараламбосом Папастатісом, лежить збірка звичаєвого права Церкви перших чотирьох століть її існування, звичаїв пастирської практики [19].

123-тя Новелла Юстиніана (De diversis ecclesiasticis capitibus) регулює внутрішньо-церковну діяльність: порядок обрання та рукоположення на єпископа, розмір відповідних внесків, церковне судочинство, віковий ценз єпископів та кліриків, устрій монастирів [44, 84]. Візантійські нормативно-правові акти, зокрема Кодекс Юстиніана, стали важливою складовою західноєвропейської правотворчості [15, 126]. Окремо було видано Еклогу, візантійське законодавче зведення

VIII ст. [46]. Ідея божественного походження імператорської влади звучить у преамбулі Еклоги серед ключових параметрів легітимності цього владного інституту [45, 30]. Увага інститутові Патріарха приділена, поряд з імператором та іншими посадовими особами, і в Епанагозі (титули 2–7). Згодом йшлося про посади інших священнодіючих (титули 8–10) [1, 26].

Канонічне право відображено і в творах різних каноністів, серед яких виокремлюють Іоанна Апокавка і Димитрія Хоматіана, які мешкали у XIII ст. До юридичних творів слід зарахувати анонімний трактат “Про посадових осіб Константинопольського двору і про посади Великої Церкви”, які помилково приписували куропалату Георгію Кодіну (твір Псевдо-Кодіна). Складений у середині XIV ст., трактат є джерелом для вивчення візантійської адміністрації [14, 6–7; 33]. Канонічні акти торкаються інших сфер суспільного життя. Так, збірка канонічного права, складена Властарем у 1335 р., стосується випадків шлюбів між рабами [6, 48]. Формування інституту приватної власності в аграрній сфері, яке було вкрай актуальним для монастирського і церковного землеволодіння, відображує “Землеробський закон”, який дійшов до нас у різних версіях [18].

Дія норм державно-церковного і канонічного права спрямовувалася на формування у Візантійській державі адекватної внутрішнім та зовнішнім викликам і загрозам правової системи. Підвищення ефективності, насамперед психологічної, норм права тісно пов'язано з діяльністю щодо формування у візантійському суспільстві потреби у самовихованні, самовдосконаленні. Не випадково Церкві тут відведено провідну роль. Її метою є формування у людини стійкої потреби в конструктивному самоаналізі, пошуку оптимальних форм і шляхів соціально-позитивної самореалізації, гармонічна реалізація у соціальному та правовому середовищі. Не випадково окремі канонічні акти прямо направлені на закріплення соціально адекватного комплексу мотивів, певних життєвих цінностей і потреб, причому як у середовищі кліру, так і широкого загалу. Висока ефективність

права невіддільна від духовного здоров'я суспільства і окремої особистості [12, 34–36]. Тому з поглибленням кризових явищ у візантійській державі дієвість окремих актів поступово знижується, втрачається контроль державних інститутів за дотриманням їх чинності. Це викликало спробу влади виробити нові збірки норм, упорядкувати старі, використати положення звичаєвого і канонічного права як чинники легітимізації правового простору.

Серед низки нормативно-правових актів візантійської влади, які ілюструють її ставлення до Церкви – укази імператорів щодо надання різноманітних пільг Церкві, розпорядження різних чиновників щодо об'єднання монастирів [26, 126]. Так, декрет Юстиніана з золотою печаткою надавав привілеї монастирю Святої Катерини на Синаї [7, 75]. Різноманітні акти, які передбачають надання привілеїв адміністративно-судового та фінансово-податкового характеру, дають нам можливість визначити особливості еволюції інституту екскурсії [35]. На XIII ст. припадає архів богородичного монастиря Лемвіотисси, що був розташований біля Смірни. Першою половиною XIV ст. датується основна маса актів з архівів різних афонських монастирів (Хіландарського, Зографського, Івірського, Ватопедського, Русичського), картулярій Менікейського монастиря [14, 5]. Важливе значення мають монастирські статuti. Поряд з конкретними соціально-економічними та політико-правовими здобутками Церкви й окремих монастирів вони фіксують загальну ситуацію, боротьбу різноманітних угруповань у середині Візантійської православної Церкви. Так, у Статуті, наданому в 1406 р. імператором Мануїлом II Палеологом монахам Афонської гори, говориться, що в її обителях “зневажена більша частина правил іночого життя з огляду на безладдя часу і справ” [39, 89]. Серед пізньовізантійських типіків можна виділити статут Михаїла VIII Палеолога для монастиря Святого Димитрія [14, 7]. Статuti писали засновники монастирів. Такий типік поділявся на дві частини – літургічну і дисциплінарну (пролог). Остання знайомить

нас як з внутрішнім розпорядком монастиря, так і з історією його зовнішнього життя. У типіці Пакуріяна міститься тільки пролог [3, 63–64]. У Статуті, написаному Михаїлом Аталіатом у 1077 р. для монастиря Всемилоствитового Спаса у м. Редесто (Македонія), викладалися норми щодо внутрішнього устрою монастирів, монастирської власності, насамперед нерухомості, прибутків та видатків [41, стлп. 147]. Евергетидський Статут передбачав щомісячний несподіваний обшук монастирських келій. Відповідні дії і перевірки передбачав Статут Ніла Тамасійського [13, 55].

Окремо відзначимо кадастрові описи — практики (описи земельних володінь з метою їх оподаткування). Якщо хрисували відображають публічно-правові відносини між центральною владою та окремим монастирем як власником, користувачем чи розпорядником певної території чи привілею, то практики дають нам можливість визначити особливості податкової організації монастирського володіння [25, 6–7].

Отже, аналіз наявної наукової літератури та джерел державно-церковного і канонічного права Візантії дає підстави стверджувати про їх репрезентативність для неупередженого й комплексного вивчення їх як цілісної системи. Це дає можливість простежити у Візантійській імперії загальний хід формування системи церковно-канонічного (державно-церковного і канонічного права), а також її особливості. Автор визначає церковно-канонічне право як умовний термін для спільного позначення державно-церковних актів (актів органів державної влади Візантії щодо Церкви) та канонів (рішень церковних органів (інституцій) — Соборів, Патріарха, синодів, єпископів).

У системі державно-церковного і канонічного права Візантії окреме місце займають нормативно-правові акти, спрямовані на регламентацію діяльності Церкви, закріплення за нею конкретних фінансових (податкових) і адміністративно-правових (судових) привілеїв. Їх умовно можна поділити на державно-церковне законодавство (акти органів державної влади, що регламентували

права та обов'язки церкви, насамперед Константинопольського Патріархату) і канонічні акти (прийняті церковними інституціями). Ці акти засвідчують існування системи державно-церковного і канонічного права Візантії, яка регламентувала діяльність як церковних, так і світських установ, творчо розвинула пізньоантичну правову традицію, інтегрувавши в сутність базових інститутів християнські цінності. І державно-церковні, і канонічні акти могли мати як локальний, так і загальний характер. Тривала постійна кодифікація державно-церковних та канонічних актів, наслідком якої стала поява різноманітних збірок.

Потребують додаткового дослідження питання, пов'язані з поглибленням регіональних особливостей дії норм державно-церковного і канонічного права, особливості розширеного коментування візантійських правових збірок.

Література

1. Азаревич Д. История византийского права. — Ярославль: Тип. Г. В. Фальк, 1877. — Ч. II. — С. IV+IV+176 с.
2. Астапенко П. Н. Римское императорское законодательство IV века о церкви и формирование канонического права: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. — М.: Юрид. ин-т МВД РФ, 1999. — 189 с.
3. Арутюнова В. А. К вопросу об “*ἀνυρολογία*” в “Типике” Григория Пакурияна // ВВ. — Т. XXIX. — 1968. — С. 63–76.
4. Барабанов Н. Д. Трулльский собор и проблема народной религиозности в Византии // Византия: культура и трансляция культур: Тез. докл. IX науч. Сюзюмовских чтений (24–27 авг. 1997 г.) // Отв. за вып. А. И. Романчук. — Екатеринбург: Урал. гос. ун-т, 1997. — С. 3–5.
5. Бенешевич В. Н. Канонический сборник XIV титулов со второй четверти VII века до 833 г. К древнейшей истории источников права греко-восточной церкви. — СПб., 1905. — XIII+334 с.
6. Браунинг Р. Рабство в Византийской империи (600–1200 гг.) // ВВ. — Т. XIV. — 1958. — С. 38–55.
7. Геростергиос А. Юстиниан Великий — император и святой / Пер. с англ. М. Козлова. — М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2010. — 448 с.
8. Дигесты Юстиниана: Избранные фрагменты // Пер. и прим. И. С. Петерского; отв. ред. Е. А. Скриплев. — М.: Наука, 1984. — 456 с.

9. *Дигесты Юстиниана*. — Т. I. — Книги I — IV: Пер. с лат. / Отв. ред. Л. Л. Кофанов. — М.: Статут, 2002. — 584 с.; Т. 2. — 2003. — 622 с.; Т. 3. — 2003. — 780 с.; Т. 4. — 2004. — 780 с.; Т. 5. — Полутом 1. — 2004. — 613 с.; Т. 5. — Полутом 2. — 2004. — 601 с.
10. Диль Ш. Юстиниан и византийская цивилизация в VI веке: Пер. с франц. — СПб., 1908. — XXXIV + 687 с.
11. Диль Ш. Основные проблемы византийской истории: Пер. с франц. и предисл. Б. Т. Горянова; под ред. С. Д. Сказкина. — М.: Гос. изд-во иностр. лит., 1947. — 184 с.
12. Жинкин С. А. Эффективность права: антропологическое и ценностное измерение: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. — 12.00.01 / Краснодар: Кубанский гос. ун-т, 2009. — 41 с.
13. Каждан А. П. Византийский монастырь XI—XII вв. как социальная группа // ВВ. — Т. 31. — 1971. — С. 48—70.
14. Каждан А. П. Источники / А. П. Каждан // История Византии. — В 3 т. — Т. 3 // Отв. ред. Г. Г. Литаврин. — М.: Наука, 1967. — С. 5—14.
15. Казбекова Е. В. Вклад Иннокентия IV в развитие канонического права XIII в. (на материале новелл) // СВ. — Вып. 64. — М.: Наука, 2003. — С. 105—126.
16. Костогрызова Л. Ю. Эволюция церковно-государственных отношений в Византии в законодательстве императоров IV — начала X в.: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. — Екатеринбург: УГЮА, 2007. — 215 с.
17. Кучма В. В. Государство и право Древнего мира и Средних веков: В 2 ч. — Волгоград: Изд-во Волгоградского ун-та, 2001. — 548 с.
18. Липшиц Е. Э. К истории “Земледельческого закона” в Византии и в средневековых балканских государствах // ВВ. — Т. XIX. — 1968. — С. 53—62.
19. Медведев И. П. Заметка о двух греческих юридических рукописях из ленинградских собраний // ВВ. — Т. 52. — 1991. — С. 136—140.
20. Митрофанов А. Ю. Каноническое право и законодательство Юстиниана о допуске рабов и колонवादскриптициев в епископат // История и культура средних веков: актуальные проблемы: Тез. докл. XXI межвуз. конф. студ., аспирантов и мол. ученых 26—30 ноября 2001 г. — СПб., 2002. — С. 3—4.
21. Митрофанов А. Ю. Практика епископского поставления по законодательству Юстиниана Великого // Человек, природа, общество. Актуальные проблемы: Мат. 12 междунар. конф. мол. ученых 27—30 декабря 2001 г. — СПб., 2001. — С. 384—394.
22. Митрофанов А. Ю. Ранневизантийское законодательство IV—V вв. о семейном статусе клириков // Средневековая Европа: Проблемы истории и культуры: Тез. докл. ежегод. межвуз. конф. “Проблемы социально-политической истории и культуры средних веков”, 2002—2004 гг. — СПб., 2006. — С. 6—8.
23. Митрофанов А. Ю. De statutis clericorum: социальный статус клириков в ранней Византии IV—VI вв. по правовым источникам // Человек, природа, общество. Актуальные проблемы. Мат. 13 междунар. конф. молодых ученых 26—30 декабря 2002 г. — СПб., 2002. — С. 338—350.
24. Митрофанов А. Ю. Ecclesia in republica aut res publica in ecclesia: Проблема первенства канонического и светского права в ранней Византии // Средневековая Европа: Проблемы истории и культуры: Тез. докл. ежегод. межвуз. конф. “Проблемы социально-политической истории и культуры средних веков”. 2002—2004 гг. — СПб., 2006. — С. 75—77.
25. Морозов М. А. Монастыри средневековой Византии: Хозяйство, социальный и правовой статусы. — СПб.: СПбГУ, 2005. — 174 с.
26. Науменко В. Е. К вопросу о церковно-административном устройстве Таврики в VIII—IX вв. (по данным Νοτίαιε еpiscopatuum) // АДСВ. — Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2003. — Вып. 34. — С. 123—145.
27. Никодим. Православное церковное право / Пер. с серб. Мил. Г. Петровича / Никодим. — СПб., 1897. — IX+708 с.
28. Омельчук В. В. Адміністративно-судові привілеї Візантійської православної Церкви // Судова апеляція. — 2013. — № 1 (30). — С. 29—36.
29. Омельчук В. В. Адміністративно-судові та фінансово-податкові привілеї візантійських монастирів // Фінансове право. — 2013. — № 2 (24). — С. 42—46.
30. Омельчук В. В. Джерела з церковно-правової історії Візантійської імперії // Наук. записки Ін-ту законодавства ВР України. — 2013. — № 1. — С. 22—27.
31. Омельчук В. В. Інститут єпископа у системі церковно-канонічного права Візантії: судові та правозахисні функції // Наук. праці НАУ. — Юрид. вісн.: Повітряне і космічне право. — 2013. — № 1 (26). — С. 34—38.
32. Омельчук В. В. Нормативно-правові акти проти єретиків у структурі норм церковно-канонічного права Візантійської імперії (кінець IV—XI ст.) // Держава і право. — 2013. — Вип. 59. — С. 48—55.
33. Омельчук В. В. Особливості еволюції канонічних актів у правовому просторі Візантійської імперії // Наук. записки Ін-ту законодавства ВР України. — 2012. — Вип. 6. — С. 17—21.
34. Омельчук В. В. Особливості еволюції правового статусу монастирів у Візантійській імперії // Університетські наукові записки: Часопис XXVII. — № 1 (45). — 2013. — С. 36—42.
35. Омельчук В. В. Податкові та адміністративні привілеї церкви і монастирів Візантійської імперії // Наук. записки Ін-ту законодавства ВР України. — 2012. — Вип. 5. — С. 52—54.
36. Омельчук В. В. Порядок регламентування діяльності окремих церковних інститутів у правовій системі Візантійської імперії // Наук. записки Ін-ту законодавства ВР України. — 2013. — Вип. 2. — С. 23—28.
37. Омельчук В. В. Церковна ієрархія та нормотворчість у Візантійській імперії // Правничий часопис ДонНУ. — 2012. — № 2. — С. 232—240.

38. Омельчук В. В. Церковно-монастирське землеволодіння у Візантійській імперії та його правові гарантії // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — Вип. 2 (206). — С. 7—11.

39. Сметанин В. А. О специфике перманентной войны в Византии в 1282—1453 гг. // АДСВ. — Свердловск, 1973. — Вып. 9. — С. 89—101.

40. Сметанин В. А. Узловые проблемы византийского права // АДСВ. — Екатеринбург: Урал. гос. ун-т: Волот, 1999. — Вып. 30. — С. 62—64.

41. Соколов И. Атталиат Михаил // Православная богословская энциклопедия: Под ред. А. П. Лопухина. — Т. 2. — Петроград, 1901. — Стлп. 143—148.

42. Удальцова З. В. Церковная политика Юстиниана. Народно-еретические движения в импе-

рии // История Византии. — В 3 т. — Т. 1 / Отв. ред. З. В. Удальцова. — М.: Наука, 1967. — С. 267—281.

43. Хвостова К. В. Социально-экономические процессы в Византии и их понимание византийцами-современниками (XIV—XV вв.). — М.: Наука, 1992. — 191 с.

44. Цыпин В. Курс церковного права: Учеб. пособие. — Клин: Христианская жизнь, 2004. — 703 с.

45. Чичуров И. С. Политическая идеология Средневековья (Византия и Русь). — М.: Наука, 1991. — 176 с.

46. Эклога. Византийский законодательный свод VIII века: Пер. и коммент. Е. Э. Липшиц. — М.: Наука, 1965. — 225 с.

Відзначено репрезентативність для неупередженого і комплексного вивчення як цілісної системи наявної наукової літератури та джерел державно-церковного і канонічного права Візантії, що дає можливість простежити у Візантійській імперії загальний хід формування системи церковно-канонічного (державно-церковного і канонічного права), а також її особливості. Запропоновано визначати церковно-канонічне право як умовний термін для спільного позначення державно-церковних актів (актів органів державної влади Візантії щодо Церкви) та канонів (рішень церковних органів (інституцій) — соборів, Патріарха, синодів, єпископів).

Отмечена репрезентативность для беспристрастного и комплексного изучения как целостной системы имеющейся научной литературы и источников государственно-церковного и канонического права Византии, что дает возможность проследить в Византийской империи общий ход формирования системы церковно-канонического (государственно-церковного и канонического права), а также ее особенности. Предложено определять церковно-каноническое право как условный термин для общего обозначения государственно-церковных актов (актов органов государственной власти Византии относительно Церкви) и канонов (решений церковных органов (институтов) — соборов, Патриарха, синодов, епископов).

Representativeness marked for an impartial and comprehensive study as an integrated system available scientific literature and sources of state and church and Byzantine canon law, which allows to trace the Byzantine Empire general course of formation of church canon (church-state and canon law) and its characteristics. Proposed to define church canon law as a suspended sentence for common designation of church-state acts (acts of public authorities on Byzantine Church) and canons (church making bodies (institutions) — cathedrals, the Patriarch, synods, bishops).

Надійшла 6 серпня 2013 р.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР У ПРОКУРОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 3(38), с. 101–104

Зазначена тема є предметом зацікавленості громадськості та пильної уваги й досліджень фахівців. Саме погляди на шляхи вдосконалення роботи органів прокуратури щодо розгляду звернень громадян та аналіз пропозиції з усунення недоліків і прогалин у регламентації діяльності прокуратури в чинному нормативно-правовому полі є предметом дослідження.

В умовах сучасного мінливого світу одним з вирішальних факторів стабільності в суспільстві є рівень довіри громадян до органів влади. При цьому довіра населення залежить від оперативності реагування органів влади як на загальні проблеми, так і на проблеми кожного окремо взятого громадянина. За таких реалій діяльність щодо реалізації адміністративних процедур як складова діяльності органів прокуратури потребує глибокого системного переосмислення. Трансформація правового статусу української прокуратури, зокрема характеру її співвідношення і взаємодії з органами законодавчої, виконавчої та судової влади, вимагає відповідних змін у її організаційній структурі, оскільки функції органу влади та його структура перебувають у тісному органічному зв'язку [1].

Одним із найважливіших видів адміністративних проваджень, що здійснюються органами прокуратури з метою виявлення порушень закону, усунення порушень закону, поновлення порушених прав громадянина та притягнення винних осіб до відповідальності, є провадження за заявами та скаргами громадян. Наразі існує ряд перепон на шляху реалізації органами прокуратури місії забезпечення прав громадянина. Їх визначення, виокремлення та пошук шляхів вирішення є важливим завданням на шляху вдосконален-

ня організаційно-правових засад щодо реалізації адміністративних процедур у прокурорській діяльності.

Зазначена проблематика неодноразово розглядалась і аналізувалась такими авторами, як В. І. Антипов, В. Е. Беяневич, А. І. Гіль, І. В. Кременовська, А. Н. Мудров, В. П. Пшонка, Є. Ю. Сибірцева, Д. С. Сірик, Я. М. Толочко, Є. О. Шевченко, М. К. Якимчук. Водночас, деякі основоположні моменти, серед яких чільне місце посідає усунення недоліків в організації роботи органів прокуратури, зокрема щодо забезпечення прав громадян, реалізації представницької функції прокуратури, та у сфері особливостей розмежування повноважень прокуратур міст з районним поділом, лишилися поза увагою дослідників і потребують детального наукового опрацювання.

Констатуючи ретельну регламентацію процедурних питань роботи зі зверненнями громадян в органах прокуратури, слід зазначити, що численні нормативно-правові акти не приділяють достатньої уваги питанням забезпечення прав громадян-заявників під час розгляду їх звернень. Так, відповідно до ст. 18 Закону України “Про звернення громадян” громадянин, який звернувся з заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та

організацій, посадових осіб, має право особисто викласти аргументи особі, яка перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви; знайомитися з матеріалами перевірки; висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду скарги чи заяви; вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень [2]. Водночас, незважаючи на законодавче закріплення зазначених прав, необхідно звернути увагу на прогалини в можливості їх реалізації. З цього приводу В. І. Антипов зазначає, що особисте викладення аргументів може відбуватися лише у випадку прийому відповідною особою заявника; право участі заявника у перевірці поданого ним звернення має бути обмежене етичними, економічними та іншими факторами. Так, навряд чи можна задовольнити вимогу заявника забезпечити його участь у здійсненні перевірочних заходів в іншому населеному пункті; не може заявник брати участь в опитуванні особи, яка не погоджується дати пояснення у присутності інших осіб. Тож громадянин має право брати участь у перевірці поданої ним скарги чи заяви у формі та обсягах, які можливо забезпечити економічно, технічно та організаційно і в тих межах, які не перешкоджають встановленню істини [3]. Водночас, як зазначає Є. О. Шевченко, доцільною є участь заявника під час перевірки скарг про порушення права власності на землю, про порушення вимог екологічної безпеки під час діяльності суб'єкта господарювання. Зазвичай, проведення вимірів та досліджень на місцях у присутності заявника дає йому можливість переконатися у безпідставності своїх тверджень про неправомірні дії осіб та порушення його прав [4].

Серед недоліків організації роботи органів прокуратури щодо розгляду звернень громадян потрібно виокремити також невикористання повноважень щодо вимоги від керівників та колегіальних органів виконання їх обов'язків з контролю або нагляду за діяльністю установ, підприємств, організацій незалежно від форм власності, які є підпорядкованими і підконтрольними, а також

відрядження фахівців для здійснення різноманітних перевірок та експертиз [5].

Тобто до безпосереднього розгляду в органах прокуратури приймаються заяви та скарги громадян, які не мають чітких приводів для невідкладного втручання з боку прокуратури. Зазвичай, прийняття таких заяв до безпосереднього розгляду обумовлене недостатньою обізнаністю щодо відповідних повноважень інших контрольно-наглядових органів. У зв'язку з цим постає необхідність розробки методичних рекомендацій для працівників прокуратури щодо вирішення зазначених питань.

Доволі важливим моментом в організації адміністративних повноважень прокуратури, на наше переконання, залишається питання визначення та закріплення в Законі України "Про прокуратуру" [5] повноважень прокуратур міст з районним поділом. У чинному Законі України "Про прокуратуру" відсутнє чітке розмежування повноважень прокуратури міста, району та прокуратури міста з районним поділом. Однак, таке розмежування повноважень знайшло своє відображення у наказі Генеральної прокуратури України "Про особливості організації роботи прокуратур міст з районним поділом" від 11 липня 2012 р. № 1/2гн [6]. Таким чином прокуратури міст з районним поділом були наділені додатковими адміністративними повноваженнями, які, на жаль, поки що не знайшли свого відображення у Законі України "Про прокуратуру". Тому було б доцільно закріпити у проекті закону "Про прокуратуру" окремою статтею повноваження прокуратур міст з районним поділом.

Не позбавлена істотних недоліків і прогалин також участь прокуратури в провадженні у справах щодо адміністративних правопорушень. Зокрема, в главі 21 КпАП України не враховано можливість участі прокурора в подібному провадженні, оскільки представник прокуратури як такий не згадується у числі учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення. Крім того, законодавчо не закріплено чіткого переліку обов'язків прокурора щодо цього виду проваджень, не встановлено форму повідомлен-

ня прокурора про факт складення протоколу про адміністративне корупційне правопорушення. Констатуємо, що КпАП України містить імперативну норму щодо обов'язковості участі прокурора в окремих видах провадження (ч. 2 ст. 250 КпАП України) [7]. Власне, провадження у справах про адміністративні правопорушення, що мають здійснюватись згідно зі ст. 172-2, 172-3, 172-4, 172-5, 172-6, 172-7, 172-8, 172-9, передбачають обов'язкову участь прокурора при розгляді справи судом, що зумовлено прийняттям Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції" [8]. Законодавством не встановлено, проте, вимог до дій суду, як і відповідальності прокурора за невиконання такого обов'язку, що, природно, зумовлює проблеми на практиці [9]. Вирішення подібних проблем щодо участі прокурора в адміністративно-деліктному провадженні потребує внесення змін до КпАП України, і врахування у новому кодифікованому акті.

Як слушно вважає О. С. Іщук [10], доцільним також є "віднесення до системи адміністративно-юрисдикційних проваджень і провадження щодо реалізації наглядової діяльності органами прокуратури за законністю застосування правових норм у сфері адміністративної юрисдикції". Там же справедливо зазначається, що "виконання представницьких повноважень органів прокуратури регламентується у загальному вигляді відповідними нормами Закону України "Про прокуратуру".

Більше того, представницька функція прокуратури не повинна обмежуватися лише судовою сферою. Під час реалізації власних адміністративних повноважень органи прокуратури можуть представляти інтереси окремих громадян, територіальних громад, або ж виступати від свого імені. Це стосується як здійснення контрольно-наглядової, так і організаційно-розпорядчої діяльності органів прокуратури. У зв'язку з цим доцільно було б врахувати можливість здійснення позасудового представництва органів прокуратури у новому проекті Закону України "Про прокуратуру".

Розгляд напрямів удосконалення організаційно-правових засад щодо реалізації адміністративних процедур у прокурорській діяльності був би неповним без розгляду питання формування якісного професійного складу органів прокуратури, який розпочинається з процесу відбору і підготовки (навчання) майбутніх працівників прокуратури. Зважаючи на важливість практичної спрямованості підготовки фахівців для органів прокуратури та підтримання обізнаності професорсько-викладацького складу в актуальних проблемах практики функціонування прокуратури України, на наш погляд, доцільно поширити практику закордонного стажування викладачів і науковців вищих навчальних закладів, з якими Генеральною прокуратурою України укладено угоди про підготовку фахівців для органів прокуратури, та регламентувати зазначене питання шляхом розробки і видання відповідного спільного нормативно-правового акту Генеральної прокуратури України та Міністерства освіти і науки України.

Отже, варто наголосити, що в часи усталення політичної, соціальної та економічної ситуації у державі інститут прокуратури має діяти як структура, що наділена комплексною функціональністю. Функціональне вдосконалення має здійснюватись не шляхом усунення окремих її функцій, а шляхом їх конкретизації у чинному законодавстві. Реформування органів прокуратури України, тобто її наближення до демократичних зарубіжних державних інституцій, не може ігнорувати наявних місцевих умов і має здійснюватись у спосіб, за формою і методами, які є закономірними і планомірними, уникаючи хаотичності, штучності та неузгодженості кроків реформування між собою.

Література

1. Мудров А. Н. Проблемы реформирования прокуратуры в соответствии с Конституцией Украины // Проблемы організації прокуратури й оптимізації її діяльності в сучасних умовах: Зб. наук. праць. — Х., 1998. — С.19–23.

2. Закон України “Про звернення громадян” від 02.10.1996, № 393/96 // ВВР України. — 1996. — № 47. — Ст. 256.

3. Антипов В. И. Закон Украины “Об обращении граждан”: Науч.-практ. комментарий и рекомендации по применению. — К.: Правові джерела. — 1997. — 88 с.

4. Шевченко Є. О. Прокурорський нагляд за додержанням законодавства про звернення громадян: Дис. ... канд. юрид. наук. — Х.: Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого. — 1997. — 200 с.

5. Закон України “Про прокуратуру” від 05.11.1991, № 1789-XII // ВВР України. — 1991. — № 53. — Ст. 793.

6. Наказ Генеральної прокуратури України “Про особливості організації роботи прокуратур міст з районним поділом” від 11 липня 2012 року № 1/2 гн.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р., № 8074-10. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

8. Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” від 07.04.2011, № 3206-VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/page>

9. Шемякін О. В. Участь прокурора в провадженні у справах про адміністративні правопорушення // Вісн. Запорізького нац. ун-ту. — 2012. — № 2 (1). — С. 206—215.

10. Іщук О. С. До питання про визначення адміністративно-юрисдикційних проваджень. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/3325/%CE>

Становлення політичної, соціальної та економічної стабільності в державі є підставою для існування інституту прокуратури як структури, що наділена комплексною функціональністю. Реформування органів прокуратури України, тобто її наближення до демократичних зарубіжних державних інституцій, не може ігнорувати наявних місцевих умов і має здійснюватись у спосіб, за формою і методами, які є закономірними і плановими.

Становление политической, социальной и экономической стабильности в государстве является основанием для существования института прокуратуры в качестве структуры, наделенной комплексной функциональностью. Реформирование органов прокуратуры Украины, то есть ее приближение к демократическим зарубежным государственным институтам, не может игнорировать местных условий и должно осуществляться способом, по форме и методам, которые являются закономерными и планомерными.

The formation of the political, social and economic stability in the country is the basis for the institute prosecution as structures endowed with complex functionality. Reform of the Procuracy of Ukraine, referring to its approach to democratic foreign public institutions can not ignore existing local conditions and should be done in a way in shape and by methods that are natural and planned.

Надійшла 13 серпня 2013 р.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 3(38), с. 105–109

З аналізу стану правового регулювання суб'єктів охоронної діяльності стає зрозумілим, що в чинному законодавстві міститься цілий ряд протиріч і неузгодженостей щодо компетенції, підстав, умов і порядку застосування фізичної сили, спеціальних, технічних засобів і вогнепальної зброї, а також здійснення контролю за діяльністю її суб'єктів. Природно, цікавими є напрями вдосконалення правових засад для забезпечення ефективної діяльності недержавних охоронних структур.

В Україні має місце тенденція щодо заострення ситуації на ринку надання охоронних послуг. Цьому сприяє відсутність у чинному законодавстві чітких критеріїв для розмежування об'єктів охорони між суб'єктами охоронної діяльності. Більше того, наділення суб'єктів державної охорони правом займатися комерційною діяльністю з використанням при цьому адміністративного ресурсу, тобто, по суті, бути одним із суб'єктів ринку охоронних структур, призводить до негативних наслідків. На практиці це спричиняє конфлікти, непорозуміння та судові тяганини, що, в кінцевому рахунку, негативно впливає на забезпечення охорони й безпеки значної кількості фізичних і юридичних осіб та їх власності. У свою чергу, конфліктні ситуації в охоронній сфері створюють труднощі для здійснення державного контролю, породжують корупцію, що, зрештою, не сприяє цілям, для досягнення яких і створені охоронні організаційні структури різних форм власності.

Охоронна діяльність є специфічним та особливим видом діяльності, яка пов'язана з ризиком для життя не тільки для самих працівників охорони, а й для оточуючих. При її здійсненні необхідна певна спеціалізація і відповідний рівень підготовки фахівців, без яких протидіяти кваліфікованим злочинним по-

сяганням на життя підприємців та їхню власність неможливо. Внаслідок певної специфіки, охоронна діяльність виправдано викликає підвищену увагу законодавця та керівників правоохоронних органів. Це приводить до встановлення підвищених вимог до суб'єктів цього виду діяльності, особливо недержавної форми власності та жорсткої правової регламентації її організації і здійснення.

Охоронна діяльність в Україні потребує вдосконалення правового регулювання. У чинному законодавстві міститься цілий ряд протиріч і неузгодженостей, які стосуються компетенції, підстав, умов і порядку застосування фізичної сили, спеціальних, технічних засобів та вогнепальної зброї, а також здійснення контролю за суб'єктами охоронної діяльності.

Нормативно-правова неврегульованість дає можливість розвитку недобросовісної конкуренції. Прийнятий Закон України “Про охоронну діяльність” [1] мав на меті подолати правову прогалину в сфері її законодавчого регулювання і закріпити правові форми господарювання на засадах конкурентоспроможності цієї сфері. Прийняття цього закону було обумовлено необхідністю законодавчого забезпечення охоронної діяльності на підставі положень Конституції України [2],

у тому числі щодо рівноправного розвитку всіх форм власності та захисту конкуренції на ринку надання охоронних послуг. Цей Закон мав закласти ядро правової основи охоронного законодавства і бути засадничим законом щодо всіх інших законів, які регулюють окремі види охоронної діяльності.

Розробка й ухвалення Закону України “Про охоронну діяльність” мала сприяти визначенню поняття “охоронної діяльності”, її правових засад, цілей, завдань, принципів, видів, а також кола суб’єктів, які її здійснюють, їх повноважень. Також передбачалася значна робота із приведення у відповідність до його положень галузевих законів, що регулюють окремі види охоронної діяльності, закріпити в них специфіку кожного виду охорони та підготувати низку нових законів.

Необхідно було б внести зміни до Положення “Про Державну службу охорони при Міністерстві внутрішніх справ”, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України “Про заходи щодо вдосконалення охорони об’єктів державної та іншої власності” від 10 серпня 1993 р. № 615 [3]. Це стосується саме тієї її частини, яка надає відомчій охороні право здійснювати на договірній основі охорону об’єктів іншої, поряд з державною, форм власності.

На жаль, і до сьогодні чіткі критерії для віднесення об’єктів інших форм власності до об’єктів захисту з боку державної служби охорони відсутні. Це створює об’єктивні передумови для появи на ринку охоронних послуг ще одного суб’єкта в особі відповідних державних органів із усіма негативними наслідками. Так, по-перше, у чинному законодавстві таке поняття, як “міліція охорони ДСО”, відсутнє. Тому, відповідно до Закону “Про міліцію” [4], співробітники ДСО жодного відношення до міліції мати не можуть. По-друге, на сьогодні відсутній будь-який документ, що регламентує включення структурного підрозділу міліції — “міліцію охорони” — до складу заснованої МВС комерційної організації ДСО. На порушення чинного законодавства, ДСО віднесена до державних установ, що здійснюють некомерційну гос-

подарську діяльність. Разом з тим, метою її господарської діяльності з надання охоронних послуг і є отримання прибутку.

Слід зазначити, що зміст правового регулювання діяльності Державної служби охорони визначається повнотою та внутрішньою узгодженістю правових норм. При цьому повнота розглядається у двох аспектах. Перший — пов’язаний з повнотою охоплення правовим регулюванням тих чи інших службових відносин. Другий — характеризує повноту правових актів, обсяг і комплексність їх змісту. У зв’язку з цим, важливі питання організації та функціонування Державної служби охорони при МВС України мають бути закріплені у новому Положенні про неї. Чітке визначення статусу ДСО, його точне визначення та однозначне розуміння дасть можливість демонополізувати ринок охоронних послуг.

Залишення за ДСО права на створення в установленому порядку суб’єктів, і так само виступати засновником (учасником) та самим бути суб’єктом господарювання, є недоцільним. Це порушує принцип, за яким державним органам займатися підприємницькою діяльністю заборонено. Про це свідчить ст. 43 ч. 4 Господарського кодексу України [5], відповідно до положень якої здійснення підприємницької діяльності органами державної влади та органами місцевого самоврядування, діяльність яких пов’язана з організацією і виконанням заходів охорони та безпеки, а також розробкою, виробництвом, реалізацією, монтажем, профілактичним обслуговуванням, використанням, ремонтом технічних засобів охоронного призначення, яке надано ДСО ст. 5 п. 2 Положення “Про ДСО при МВС України” [3], не дозволяється.

У зв’язку з викладеним, доцільно надати ДСО функції по здійсненню охорони особливо важливих об’єктів (перелік таких об’єктів затверджений Постановою КМУ 10.08.1993 р. № 615) [6] та об’єктів підвищеної небезпеки підприємств, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави (їх перелік затверджений Постановою КМУ від 26 серпня 2009 р. № 918 [7]), і, таким чином, розме-

жувати сферу діяльності суб'єктів державної і недержавної охорони.

Аналіз нормативно-правових актів, що регламентують охоронну діяльність в Україні, а також інших зарубіжних країн, дає підстави відзначити такі варіанти створення правових засад для діяльності суб'єктів недержавної охорони.

По-перше — правове регулювання охоронної діяльності, яка здійснюється недержавними суб'єктами, має здійснюватися виходячи з того, що вона може бути визнана лише додатковою щодо правоохоронної діяльності державних органів та однією з організаційних форм забезпечення правопорядку в суспільстві.

По-друге — правове регулювання охоронної діяльності недержавними суб'єктами має здійснюватися відповідно до концепції, положення якої повинно закріпити її як один із видів підприємницької діяльності, але в специфічній сфері.

По-третє — визначення змісту, порядку діяльності і статусу недержавних охоронних структур на основі визнання їх як “приватну поліцію”, яка покликана передусім надавати охоронні послуги фізичним і юридичним особам за допомогою недержавних сил охорони.

При наданні підрозділами ДСО платних послуг по охороні власності та громадян, вони фактично стають суб'єктами підприємницької діяльності з надання таких послуг. Враховуючи, що співробітники ДСО носять міліцейську форму, то питання рівня озброєності її підрозділів розглядається в загальному розрізі озброєності охоронних підприємств. Чинне законодавство України не забороняє суб'єктам державної охорони для виконання покладених на них завдань, у тому числі і для здійснення договірної діяльності з надання охоронних послуг, застосовувати вогнепальну зброю, спеціальні засоби, а також засоби індивідуального захисту, активної оборони та фізичного впливу. Разом з тим, підрозділи ДСО не є спеціальними органами, яким надано право носіння та застосування вогнепальної зброї.

Не відповідає Конституції України і норма Постанови Верховної Ради України “Про

право власності на окремі види майна” від 17.06.92 р. № 2471-ХІІ [8]. Постановою встановлюється перелік видів майна, яке не може бути у власності громадян та юридичних осіб недержавної форми власності. Це стосується права власності на засоби індивідуального захисту, у тому числі шоломи та бронежилети. Така позиція виходить із конституційної норми про право кожного на захист свого життя та здоров'я, життя та здоров'я інших осіб від протиправних посягань.

Включення зазначених засобів індивідуального захисту до переліку видів майна, яке не може бути у власності громадян, є невинуватим. По-перше, ці засоби не можуть відігравати активну роль, а лише пасивну функцію захисту людини та юридичних осіб. По-друге, поділ юридичних осіб щодо можливості мати такі засоби самозахисту за формою власності не відповідає букві і духу Конституції України.

Доцільно законодавчо визначити види спеціальних засобів індивідуального захисту (шоломи, бронежилети) та активної оборони (гумові кийки, наручники, електрошокові пристрої) і порядок їх набуття недержавними суб'єктами, які здійснюють охоронну діяльність. Адже на сьогодні суб'єкти охоронної діяльності, які є юридичними особами, можливості та права їх набувати для виконання своїх обов'язків не мають.

В Україні вже тривалий час точиться дискусія про необхідність прийняття Закону “Про зброю” [9]. Саме його положеннями можна було б дозволити громадянам та охоронним підприємствам України мати короткоствольну вогнепальну зброю. Цей захід значно посилив би можливості кожного громадянина захистити себе від протиправних посягань. Щодо охоронних підприємств, то суб'єктів підприємницької діяльності, які надають послуги з охорони власності, та громадян необхідно поставити у рівні умови на ринку охоронних послуг з тими суб'єктами, які вже мають право на застосування вогнепальної зброї.

У багатьох державах законодавством це дозволено. Так, наприклад, це стосується та-

ких країн, як США, Бельгія, Німеччина, Литва, Російська Федерація та цілий ряд інших. Тому затягування розгляду та прийняття Верховною Радою України Закону України “Про зброю” щодо забезпечення особистої безпеки працівників недержавних охоронних структур та створення рівних конкурентних умов для всіх суб’єктів ринку охоронних послуг є не виправданим.

На сьогодні у Верховній Раді України на розгляді проекти законів України “Про зброю” № 3069 від 22.08.2008 р. [9] та “Про обіг зброї невійськового призначення” № 2105 від 09.02.2009 р. [10]. Проте, коли їх розглядатимуть, поки що невідомо. Але навіть ці законопроекти не можуть стати засобом повного розв’язання проблеми. Подолання прогалин і недоліків законодавства у сфері охорони вбачається передусім у необхідності мати чітку концептуальну основу, покликану забезпечити підготовку взаємопов’язаних єдиною ідеєю пакету законів.

Комплексний, цілісний підхід до розв’язання проблеми вимагає настільки ж цілісної законодавчої політики, в якій закони, що регулюють охоронну діяльність, мають ґрунтуватися на єдиній концептуальній основі та бути пов’язаними між собою єдиним методологічним підходом. Інакше кажучи, має бути, нарешті, побудована сувора ієрархічна система розробки законодавства у сфері охорони, яка б передбачала спочатку прийняття інституціональних законів, що закладають принципи охоронної діяльності, а потім — галузевих, які повинні регулювати окремі види охорони [11].

Тому правове регулювання охоронної діяльності в Україні потребує єдиної концепції державної політики формування і функціонування конкурентоспроможного ринку цього виду послуг. У її розробці повинні взяти участь всі зацікавлені сторони — охоронні структури всіх форм власності і МВС рівною мірою. На заключному етапі, необхідно вирішити на законодавчому рівні питання про дозвіл на застосування зброї для здійснення охоронної діяльності недержавними охоронними структурами.

Література

1. Закон України “Про охоронну діяльність” // ВР України; 22.03.2012 № 4616-VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>
2. Конституція України // ВР України; Конституція, 28.06.1996 № 254к/96-ВР. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Постанова Кабінету Міністрів України “Про заходи щодо вдосконалення охорони об’єктів державної та інших форм власності” від 10 серпня 1993 р. № 615 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — 8 січня 2009. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615-93-%D0%BF>
4. Закон України “Про міліцію” // ВР УРСР; Закон від 20.12.1990 № 565-XII ВР. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/565-12>
5. Господарський кодекс України, Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
6. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1993 р. № 615 Кабінет Міністрів України; Постанова, Перелік від 26.08.2009 № 918. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/918-2009-п>
7. Наказ Міністерства внутрішніх справ України “Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг, пов’язаних з охороною державної та іншої власності, надання послуг з охорони громадян” від 1 грудня 2009 р. № 505 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 25 грудня 2009 р. за № 1248/17264) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України 3 лютого 2009. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1248-09>
8. Постанови Верховної Ради України “Про право власності на окремі види майна” від 17.06.92 р. № 2471-XII. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>
9. Проект Закону України “Про зброю” № 3069 від 22.08.2008 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF2D9001.html
10. Проект Закону України “Про обіг зброї невійськового призначення” № 2105 від 09.02.2009 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF1MH001.html
11. Шестаков В. И. Концепция правового регулирования охранной деятельности в Российской Федерации // Хранитель. — 2008. — № 22.

Комплексний, цілісний підхід до розв'язання проблеми вимагає настільки ж цілісної законодавчої політики, завдяки якій закони, що регулюють охоронну діяльність, мають ґрунтуватися на єдиній концептуальній основі та бути пов'язаними між собою єдиним методологічним підходом, у межах якого утвориться суворієрархічна система розробки законодавства у сфері охорони, що передбачатиме прийняття першочергових інституціональних законів, де будуть закладені принципи охоронної діяльності, а далі — галузевих, спрямованих на врегулювання окремих видів охоронної діяльності.

Комплексный, целостный подход к решению проблемы требует столь же целостной законодательной политики, благодаря которой законы, регулирующие охранную деятельность, должны базироваться на единой концептуальной основе и быть связанными между собой единым методологическим подходом, в рамках которого образуется строгая иерархическая система разработки законодательства в сфере охраны, предусматривающая принятие первоочередных институциональных законов, где будут заложены принципы охранной деятельности, а затем — отраслевых, направленных на урегулирование отдельных видов охранной деятельности.

An integrated, holistic approach to solving the problem requires an equally coherent legislative policy by which laws governing security activity must be based on a single conceptual framework and be bound by a common methodological approach, the foundation of which formed a strict hierarchical system development legislation health, which include taking immediate institutional laws, which will be laid down the principles of security, and after that — industry aimed at resolving certain types of security activities.

Надійшла 12 серпня 2013 р.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 3(38), с. 110–115

З підвищенням значущості інформації інтелектуальна власність стала стверджуватися як один з найважливіших інтелектуальних ресурсів господарської діяльності суспільства. Завдяки бурхливому розвитку наукової, технічної і художньої творчості, інтернаціоналізації господарських зв'язків, інтелектуальна власність стала таким самим об'єктом права власності, як і засоби виробництва.

До проблем інтелектуальної власності зверталися здебільшого фахівці з цивільного права, такі як: О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, О. М. Мельник, С. М. Клейменова, І. Р. Калаур, В. Г. Олюха, О. С. Кравченко, О. М. Пастухов та ін. Представники науки адміністративного права і процесу також вивчали проблеми інтелектуальної власності, наприклад Г. В. Корчевний та Н. П. Дригаль. Проблема правого регулювання господарсько-договірних відносин в Україні присвячена праця О. А. Беяневича “Господарський договір та способи його укладання”. Проте, навчальна література з господарського права, в основному, не містить жодної інформації щодо інтелектуальної власності, наприклад, — це підручники з “Господарського права” О. М. Віника, В. С. Щербини та Л. А. Жука. До того ж, автори наукової та навчальної літератури з інтелектуальної власності здебільшого є представниками науки цивільного права. Тому помітних зрушень у вдосконаленні господарсько-правового регулювання інтелектуальної діяльності в Україні немає. Таким чином, проблема, що розглядається, є актуальною та потребує детального дослідження, особливо нині в період зміни системи адміністративно-правового управління на принципово новий вид державного впливу на господарську діяльність.

На сьогодні в науковій літературі містяться розходження в юридичній оцінці правомочностей “права власності”, “виключних прав”, “права інтелектуальної власності”. Висловлюються думки про те, зазначає авторський колектив навчального посібника “Право інтелектуальної власності” [1, 15], що право інтелектуальної власності — це умовна назва, оскільки це не право власності, а лише виключне право на використання результату творчої діяльності. З таким твердженням важко погодитися. По-перше, таким визначенням права автора насправді дуже звужені. Навіть Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції в СРСР 1973 р. визнавало за винахідниками право на розпорядження (п. 23 Положення). Відповідно до наведеної точки зору винахідник (чи будь-який інший автор) такого права на розпорядження не має.

Ст. 419. Цивільного Кодексу України [2] визначає співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. А саме, право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного. Перехід права на об'єкт інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ. Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт інтелектуальної власності. Ці положення знайшли відо-

браження лише у цивільному законодавстві. Тому, вважаємо за доцільне порівняти право інтелектуальної власності і право власності з позиції господарського права.

Право інтелектуальної власності — це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають з приводу створення, оформлення, використання й охорони результатів інтелектуальної діяльності. Право власності — це право суб'єкта на володіння, користування і розпорядження належним йому майном. Зміст права інтелектуальної власності залежить від об'єкта власності. Особливість об'єкта інтелектуальної власності полягає в тому, що він має здатність до тиражування і його копією можуть володіти треті особи від імені власника цього результату. Крім того, володіння може бути володінням фактичного володільця чи власника і похідне володіння, що здійснюється третіми особами від імені власника.

Результати технічної творчості перебувають у виключному володінні їх творців до їх кваліфікації відповідним державним органом в Україні. Після кваліфікації пропозиції як результату інтелектуальної діяльності складається патентний опис цього результату, який стає загальнодоступним. Описом може володіти будь-яка особа — це також буде похідне володіння сутністю технічного рішення. При цьому володіти рішенням можна, а використовувати — лише з дозволу автора чи його правонаступників.

Проте і серед технічних рішень є такі, якими володіє виключно сам його автор, наприклад секрети виробництва (ноу-хау). Вони являють собою знання та досвід науково-технічного, господарського, виробничого, організаційного, фінансового та іншого характеру, що, як правило, не є загальновідомими і придатними для використання у будь-якій сфері діяльності. Згідно зі ст. 505 Цивільного Кодексу України [2] комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона нале-

жить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які, відповідно до закону, не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Ноу-хау не є загальновідомим, зазначає О. А. Чобіт, якщо зміст його не розкритий для невизначеного кола осіб настільки, що існує можливість його самостійного використання [3, 14–15]. Тобто володільцем ноу-хау є завжди сам автор, який може передавати його третім особам і тоді вони здійснюють володіння від імені автора.

Творами науки, літератури і мистецтва до їх оприлюднення володіння здійснюється авторами. Після опублікування твору чи оприлюднення право володіння на копії переходить до невизначеного кола інших осіб, проте — це володіння похідне. Воно виникає внаслідок видачі дозволу автором чи його правонаступником на опублікування чи інше доведення твору до широкого загалу. Ст. 3 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [4] закріплює перелік видів виконавської діяльності. Крім того, у декларації ВОІВ [5] вживається термін “володіння авторським правом”. У ній стверджується, що володільцем авторського права на твір, принаймні з початку його створення, є його творець, тобто автор твору.

Таким чином, результати інтелектуальної діяльності можуть знаходитися у фактичному володінні їх творців. Вони зберігають за собою володіння навіть тоді, коли його результат переходить до третіх осіб.

Право користування об'єктами права інтелектуальної власності полягає в тому, що суб'єкт цього права має законну підставу вилучати із належного йому результату інтелектуальної діяльності всі корисні якості. Отже, право користування належить власнику цього об'єкта чи його правонаступникам.

Використання винаходу та інших результатів технічної творчої діяльності здійсню-

ється, зазвичай, шляхом упровадження їх у виробничу діяльність. Внаслідок такого впровадження, з одного боку, ефективність діяльності господарюючого суб'єкта зростає, а з другого, воно приносить прибуток власнику зазначеного результату. Тобто результати технічної творчості можуть використовувати або самі їх автори, або спадкоємці, або ж за ліцензією автора інші особи. Крім того, автор твору чи його правонаступники можуть також видавати дозвіл — ліцензію на використання зазначених творів іншими особами шляхом випуску в світ, розмноження.

Способи використання об'єктів інтелектуальної власності залежать від характеру об'єкта та доцільності. Так, згідно зі ст. 15 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [4] автору або іншій особі, яка має авторське право, належать виключні права на використання твору в будь-якій формі і будь-яким способом. Закон України “Про авторське право і суміжні права” передбачає широке коло об'єктів літературної і художньої творчості, зумовлює різноманітність способів їх використання, а отже й широкий перелік способів, якими можна використати результати авторського права. Істотне значення для визначення способу використання об'єкта інтелектуальної діяльності є доцільність його використання та ефективність. Адже ряд результатів технічної творчості не застосовується через недоцільність використання у господарській діяльності.

Використання результатів інтелектуальної діяльності здійснюється, як правило, на платній основі. Користувач має сплатити власнику результату певну винагороду. Ця особливість належить не лише до права інтелектуальної власності. Адже об'єкти звичайного права власності за загальним правилом передаються іншим особам у користування за плату. Особливість використання результатів інтелектуальної діяльності, яка не властива об'єктам звичайного права власності, полягає в тому, що результат творчості може бути використаний лише за дозволом його творця чи правонаступника. Хоча чинне законодавство і передбачає ряд випадків, коли

використовувати результат інтелектуальної діяльності можна без дозволу його власника (вільне використання), а також допускає примусове ліцензування об'єктів інтелектуальної діяльності.

Таким чином, право використання результату інтелектуальної діяльності є найширшою правомочністю суб'єкта права власності загалом і суб'єкта права інтелектуальної власності зокрема. На нашу думку, правомочність суб'єкта власності, як право використання об'єкта на свій розсуд, нічим не відрізняється від правомочності суб'єкта права інтелектуальної власності. Через використання власник об'єкта інтелектуальної власності одержує очікувані ним плату, прибуток тощо. Правомочності володіння і користування часто передаються власником іншим особам, які здійснюють зазначені правомочності від імені власника.

Право розпорядження — це правомочність, яка, на нашу думку, властива праву інтелектуальної власності. Правом розпорядження в суб'єктивному розумінні є закріплена в нормах права можливість визначити юридичну чи фактичну частку майна. Право розпорядження суб'єкта права інтелектуальної власності полягає в тому, що він визначає правову частку результату своєї творчості.

Право розпорядження реалізується шляхом припинення або обмеження належного власнику права власності, яке він може передати. А саме, своє право власності на майно, у тому числі і на об'єкти інтелектуальної власності, власник може продати, подарувати іншим особам. Крім того, відповідно до ст. 401—405 ЦК України [2] діяльність власника може бути обмежено або припинено, або власника можуть зобов'язати допустити обмежене користування його майном іншими особами. Але це припинення чи обмеження примусове, воно може бути вчинене і самим власником. Власник може сам встановити сервітут на користь іншої особи, чим обмежує своє право власності. Наприклад, ст. 30 Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” [6] закріплює примусове відчуження прав на винахід (корисну

модель). Право розпорядження майном власник може також передавати іншим особам. Проте, право розпорядження за загальним правилом здійснює особисто власник, хоча чинне законодавство передбачає винятки, коли розпорядження майном здійснюють інші особи, які стосуються також і права інтелектуальної власності.

Власник результатів інтелектуальної власності також може вчиняти будь-які правочини, спрямовані на розпорядження об'єктом права власності. Так, відповідно до ст. 28 Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” [6] власник патенту може передавати на підставі договору право власності на винахід (корисну модель) будь-якій особі, яка стає його правонаступником.

Крім того, ст. 16 Закону України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” [7] встановлює, що свідоцтво надає його власнику право використовувати знак та інші права, визначені цим Законом. Ст. 15 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [4] передбачає, що володілець виключного права може ним розпорядитися на свій розсуд. Проведений аналіз законодавчих актів про інтелектуальну власність свідчить, що вони містять норми, за якими патентовласники наділені такою правомочністю, як право розпорядження.

Отже, суб'єкту права інтелектуальної власності, як і будь-якому власнику, надається право вчиняти будь-які правові угоди на відчуження належного йому результату. Суб'єкт права інтелектуальної власності користується такою самою правомочністю розпоряджатися об'єктом інтелектуальної власності, як і будь-який інший суб'єкт права власності.

Таким чином, у змісті правомочностей володіння, користування, розпорядження суб'єкта права власності і суб'єкта права інтелектуальної власності принципової різниці немає. Суб'єктивне право інтелектуальної власності — це право суб'єкта на володіння, користування і розпорядження належним йому результатом інтелектуальної діяльності. Тому в законодавстві України про

інтелектуальну власність доцільно закріпити право власності не лише на об'єкти науково-технічної творчості, а й на решту результатів інтелектуальної діяльності, адже така розбіжність неприпустима.

Проте, між цими двома видами права власності існує чимало істотних відмінностей, зазначає авторський колектив навчального посібника “Право інтелектуальної власності” [1, 13–14]. Право власності, як правило, не обмежене будь-яким строком, а право інтелектуальної власності встановлюється лише на певний строк. На окремі об'єкти (винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо) правова охорона встановлюється лише після кваліфікації пропозиції як винаходу чи іншого об'єкта та його державної реєстрації, а встановлення звичайного права власності на матеріальний об'єкт спеціальної кваліфікації не потребує. Найістотніша відмінність між зазначеними правами власності полягає в тому, що звичайне право власності встановлюється на матеріальні об'єкти — предмети навколишнього середовища. Об'єктами права інтелектуальної власності можуть бути лише нематеріальні об'єкти — речі, які в римському приватному праві називались безтілесними. Зазначені об'єкти можуть стати інтелектуальною власністю лише за умови, якщо вони здатні матеріалізуватись, втілитись у матеріальних носіях. Істотною відмінністю права інтелектуальної власності від звичайного права власності є здатність об'єкта інтелектуальної власності до тиражування, чого не можна сказати про матеріальні об'єкти власності.

Інтелектуальна власність потребує спеціального регулювання враховуючи її нематеріальний характер. Як правильно зазначається у навчальному посібнику “Інтелектуальна власність” [8, 9–10], інтелектуальна власність має свою істотну специфіку, що полягає в нематеріальній природі об'єктів права інтелектуальної власності, творчому характері праці щодо їх створення, тобто це інститут власності на нематеріальні блага його суб'єктів. І тут не зовсім застосовна класична тріада правомочностей власника, що

здійснює звичайні майнові права, оскільки, відчужуючи, наприклад, об'єкт своєї інтелектуальної власності, його творець не позбавляється тим самим усяких прав на нього, а набувач не одержує можливості за своїм розсудом змінювати цей об'єкт і взагалі вважати його винятково своїм. Тим більше, що у власність інших осіб переходять, як правило, не об'єкти права інтелектуальної власності, а матеріальні носії науково-технічних ідей і художніх образів (конкретні картини, видання, технічна документація).

Права авторів, винахідників та інших мають бути визнані правами *sui generis*, зазначає О. П. Сергеев [9, 13–14], тобто правами особливого роду, які перебувають поза класичним поділом цивільних прав на речові, зобов'язальні та особисті. Так, один із творців цієї теорії, бельгійський юрист Пікард, писав, що права на винахід, промисловий зразок, товарний знак, фірмове найменування та інше становлять особливу інтелектуальну власність і право на неї істотно відрізняється від права власності на речі.

Справді, існує поняття безстроковості дії особистих немайнових прав, тобто права творця результату інтелектуальної діяльності на авторство, ім'я та інше, проте не є безстроковим право на обнародування і право на відкликання. Право власності, по суті, є безстроковим і не залежить від територіальних обмежень. Права творців з моменту створення результатів інтелектуальної діяльності не залежать від обмежень у часі та просторі. Проте лише майнові права є обігроздатними, а особисті немайнові — ні. Тож вони не можуть охоплюватися терміном “власність”. Це радше належність, що відображає якісну характеристику особи, професійну чи фахову кваліфікацію та ін.

Право інтелектуальної власності, зазначає авторський колектив навчального посібника “Право інтелектуальної власності” [1, 14], — це право володіння, користування і розпорядження результатом інтелектуальної діяльності на свій розсуд. Противники цього поняття зазвичай вважають, що неправильно ототожнювати правовий ре-

жим матеріальних речей і нематеріальних об'єктів, яким, по суті, є результати інтелектуальної діяльності.

Таким чином, заслуговує на підтримку точка зору науковців, які наполягають на подвійній природі права інтелектуальної власності. Адже на практиці правовий режим інтелектуальної власності відрізняється від правового режиму, який розповсюджується, наприклад, на нерухоме майно. З одного боку, творцю результату інтелектуальної діяльності належить право на його використання, яке носить виключний характер і, в принципі, може вільно передаватися іншим особам. Це право належить до майнових прав і за рядом ознак справді подібне до права власності. З другого боку, творець має сукупність особистих немайнових прав, які не можуть відчужуватися. Майнові та особисті права між собою взаємопов'язані та створюють сукупність прав інтелектуальної власності.

Література

1. *Право інтелектуальної власності України: Навч. посіб. для студ. юрид. вузів і факультетів ун-тів / За заг. ред. О. А. Підпригори.* — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 331 с.
2. *Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // ВВР України.* — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
3. *Чобіт О. А. Ноу-хау та договір на його передачу. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.* — Х., 1994. — 18 с.
4. *Закон України “Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII // ВВР України.* — 1994. — № 13. — Ст. 64.
5. *Всесвітня декларація з інтелектуальної власності // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права.* — 2002. — № 4. — С. 14–18.
6. *Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 15 грудня 1993 р. // ВВР України.* — 1994. — № 7. — Ст. 32.
7. *Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” від 15 грудня 1993 р. // ВВР України.* — 1994. — № 7. — Ст. 26.
8. *Інтелектуальна власність: Навч. посіб. для студ. усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання. У 2-х ч. Ч. 1 / За заг. ред. В. Б. Юскаєва.* — Суми: Вид-во СумДУ, 2009. — 158 с.
9. *Сергеев О. П. Право інтелектуальної власності у Російській Федерації: Підруч.* — М.: Теис, 1996. — 704 с.

Порівняльний аналіз права інтелектуальної власності і права власності з позиції господарського права доводить, що інтелектуальна власність і власність перебувають у процесі постійного розвитку й удосконалення. Майнові та особисті права між собою взаємопов'язані та створюють сукупність прав інтелектуальної власності.

Сравнительный анализ права интеллектуальной собственности и права собственности с позиции хозяйственного права доказывает, что интеллектуальная собственность и собственность находятся в процессе постоянного развития и совершенствования. Имущественные и личные права между собой взаимосвязаны и создают совокупность прав интеллектуальной собственности.

Comparative analysis of intellectual property rights and property rights from the perspective of economic law shows that intellectual property and ownership in the process of continuous development and improvement. Property and personal rights are interrelated with each other and create a set of intellectual property rights.

Надійшла 25 липня 2013 р.

Т. А. КРАВЧЕНКО

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

СПІВВІДНОШЕННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 3(38), с. 116–120

Дослідження кореляції між процесами легітимації державної влади, рівнем її легітимності й стабільністю її організації та функціонування звертається до сучасних державно-правових теорій, у яких фактор легітимності розглядається як одна з головних умов стабілізації публічної влади та налагодження ефективних зв'язків між державою і громадянським суспільством. Розглядається ситуація, що виникла у зв'язку з поширенням травматичної зброї.

Серед сучасних теоретиків, які вперше піддали змістовному державно-правовому аналізу проблему співвідношення легітимності та стабільності як публічної влади, так і системи державної влади в цілому, передусім потрібно відзначити ім'я американського дослідника С. М. Ліпсета. Про вплив його праці “Політична людина”, яка вперше побачила світ у 1959 р., і після цього багато разів перевидавалась, свідчить бодай те, що К. Стром охарактеризував її як ключову, де досліджено всю сукупність передумов формування й розвитку демократичних державно-правових режимів [1, 27]. Справді, розробляючи власну модель функціонування демократичних державно-правових режимів, а також властивих для них процесів, С. М. Ліпсет зазначав, що двома ключовими поняттями, поза якими в жодному разі не можна говорити про настання стабільності, є легітимність та ефективність [2, 64]. Саме це і стало тим основним теоретико-методологічним поштовхом, який змусив його докладно розробляти питання співвідношення легітимності та стабільності публічної влади.

Однак, приступаючи до критичного аналізу теорії С. М. Ліпсета, а також усіх тих імплікацій, що в ній містяться, потрібно зробити кілька важливих уточнень. По-перше,

в ході нашого дослідження ми насамперед звертатимемось до демократичних систем державної влади, які визначаються різним ступенем як демократизму, так і стабільності. У цьому плані, не можна не погодитись з тезою О. Гребіневич, яка відзначає певну яскраво виражену специфіку процесів легітимації в суспільствах з демократичними державно-правовими режимами [3, 99–126]. По-друге, у разі звернення до недемократичних державно-правових режимів, можна зазначити те, що змінюється не лише характер та джерела легітимності, але і той сенс, що вкладається в поняття “стабільність”. У цьому плані, як зазначає В. Кот, у процесі демократичної легітимації формується така органічна цілісність державної та суспільної спільноти, яка здатна самостійно мобілізувати суспільні ресурси і досягати політичних цілей [4, 109]. Тому, говорячи про “стабільність демократії”, як правило, йдеться не про специфічну консервацію тієї чи іншої “демократичної еліти”, або тих чи інших інститутів, а про динамічну модель, коли до влади можуть прийти ті чи інші сили, але при цьому, з одного боку, процедура отримання влади є цілком демократичною, а з другого боку — самі ці сили не можуть змінювати або трансформувати на власний розсуд демократичні

основи організації системи державної влади. У результаті чого, як відмічає К. Касторіадіс, стабільність демократії має бути витлумачена насамперед у процесуальних, або точніше — в процедурних, термінах [5, 47–50], оскільки демократичні інститути можуть зазнавати змін. Так само може змінюватись форма правління, тип партійної системи, спосіб державного устрою, тип виборчої системи тощо. Але, попри всі ці трансформації, незмінною залишається демократична процедура. На відміну від цього, за недемократичних режимів політична спільнота формується штучними методами, коли основним інструментом конституювання певної цілісності виступає вже не право, справедливість, інтереси загального блага, а тільки політичне насилля, суть якого полягає у “пригніченні людини владою” [6, 105]. Тому цілком виправдано видається думка про те, що в умовах демократії легітимність завжди має внутрішній характер і, так би мовити, “визріває в суспільстві”, тоді як в авторитарних і тоталітарних політичних режимах легітимність практично завжди нав’язується суспільству. В результаті чого, сама ця легітимність трансформується у звичку коритися будь-яким рішенням держави без внутрішньої рефлексії щодо доцільності таких рішень. По-третє, проблема демократичної стабільності не може бути описана в термінах абсолютної підтримки державної влади чи “абсолютної легітимності”. Тобто, як зауважує С. Рябов, демократична легітимність не означає, що державну владу підтримують усі без винятку громадяни, оскільки в суспільстві завжди має бути присутня певна опозиція [7, 7]. Саме цю тезу, хоча і дещо в іншій формі, формулює російський дослідник В. Сергєєв, який пише, що демократична легітимність неможлива без існування опозиції, без тих специфічних “позицій” громадян, які не збігаються з волею більшості [8, 172].

На початкових етапах формування демократичного державно-правового режиму важливою метою є політична консолідація, яка в ідеалі має супроводжуватись максимально широкою підтримкою дій державної влади чи демократичної еліти. Але згодом

ця пряма кореляція дещо видозмінюється, оскільки демократично легітимною є не така державна влада, яку підтримують усі без винятку громадяни, а така, щодо якої можуть формуватись альтернативні точки зору при визнанні як прибічниками державної влади, так й опозицією, необхідності дотримання певних мінімальних демократичних процедур взаємодії. У цьому сенсі гранично важливо, щоб сам дискурс стабілізації не був сприйнятим як заклик до політичної уніфікації та тотального визнання легітимності державної влади. Адже, говорячи про демократичну стабільність мається на увазі не “єдність уніфікованого”, а “єдність різноманітного”. Фактично про цю специфіку демократичної легітимації пише Ю. Габермас, коли зазначає, що вона формується у вільному комунікативному просторі, у якому жоден з типів дискурсу не може заздалегідь вважатися панівним. До того ж, у випадку демократичної легітимації, як правило, йдеться про інституційну легітимацію. Тому, навіть не підтримуючи владну еліту, опозиція жодною мірою не делегітимізує державну владу, оскільки вона діє в межах існуючого інституційного поля публічної влади і використовує ті механізми впливу на публічну владу, які гарантовані політичної опозиції.

Відповідно до сформульованої С. М. Ліпсетом моделі стабільність публічної влади постає як результат оцінки двох процесів. Першим з них є оцінка ефективності державної влади. Під ефективністю маються на увазі реальні дії державної влади, а також та міра, якою вона здатна виконувати покладені на неї функції. Іншим процесом є легітимація. Її сенс полягає у тому, що державна влада має бути здатною породжувати та підтримувати віру в те, що існуючі інститути є найбільш адекватними для цієї конкретної системи державної влади і державного управління. Але незважаючи на те, що формально С. М. Ліпсет пише про два аспекти державної стабільності, насправді вони є тісно пов’язаними. Відзначаючи ці два аспекти стабільності публічної влади, С. М. Ліпсет звертає увагу на один важливий аспект. Справа у тому, що за способом свого існування ефек-

тивність та легітимність є дещо відмінними. А саме: легітимність є величиною розвитою, тоді як ефективність, як правило, розглядається в інституційному аспекті. Це означає, що легітимність у багатьох випадках залежить не лише від того, наскільки успішною є влада, а й від того, наскільки притаманне державній владі розуміння основних цінностей збігається з тим розумінням, яке сформувалось на загальносуспільному рівні. Як приклад, С. М. Ліпсет наводить державно-правовий досвід існування Веймарської Республіки. Якщо керуватись лише показником ефективності її дій, то в цілому її слід визнати доволі ефективною, а отже й легітимною. Однак, у реальності, ані армія, ані аристократи, ані переважна більшість німецьких громадян не сприймали цю владу як належну.

Утім, вже на цьому етапі можна побачити, що запропонована С. М. Ліпсетом модель має певні вразливі сторони. Зокрема, наполягаючи на відносній автономності показників легітимності та ефективності, він практично унеможлиблює відповідь на запитання, чому в однакових умовах зменшення рівня стабільності, зниження одних показників (легітимності) приводить до якісної зміни політичної системи і сутнісної зміни політичного режиму, тоді як зниження інших показників (ефективності) можуть спричинити лише якісні (інституційні) зміни самої системи державної влади, але ніколи не приводять до сутнісної зміни державно-правового режиму. Зазначимо, що спробу чітко розмежувати ефективність та легітимність ставить під сумнів Дж. Ді Палма, який, досліджуючи демократичні транзити, демонструє, що доволі часто ці поняття дуже складно розділити [9, 144–153]. У цьому контексті маємо всі підстави для того, щоб говорити про два цілком конвертабельні поняття. Більше того, саме по собі поняття ефективності, незважаючи на свій доволі чіткий теоретичний зміст, який характеризує державну владу з погляду співвідношення витрат та результатів державно-управлінського процесу, може бути розглянуто як одна з конститuent щодо поняття легітимності. Справді, пишучи про легітимність державної влади, С. М. Ліпсет

має на увазі насамперед емоційно-афективне ставлення до державної влади та існуючих державних інститутів. Але не можна заперечувати й того, що легітимність має в собі ще й раціональну складову. Ця раціональна складова може формуватись під впливом достатньо великої кількості чинників. Наприклад, дехто може сприймати владу як легітимну, оскільки на основі власних знань цей громадянин усвідомлює, що ця інституційна структура влади здатна якомога краще забезпечити верховенство права, пріоритет прав і свобод людини та громадянина, законність, добробут тощо. Однак не викликає сумніву, що вирішальним фактором раціональної легітимації влади є саме оцінка ефективності її діяльності. Це означає, що громадяни формують своє свідоме ставлення до державної влади та чинних політичних інститутів, спираючись на об'єктивну оцінку діяльності органів державної влади. Тому можна цілком певно твердити, що оцінка ефективності діяльності державної влади постає як один з факторів формування її раціонально легітимного образу. Зважаючи на це, можна трансформувати вихідну формулу потрібної кореляції С. М. Ліпсета (“політична стабільність — легітимність — ефективність”) до більш простої формули — “політична стабільність — легітимність”.

Найбільший рівень політичної стабільності, відповідно до цієї моделі, досягається у випадку, коли позитивна динаміка легітимності збігається з позитивною динамікою інституційної ефективності. Як приклад подібних систем публічної влади, С. М. Ліпсет називає такі країни, як США, Великобританія, Швеція та ін. Якщо порівняти системи організації державної влади та форми правління у кожній із зазначених країн, то потрібно відзначити ряд фундаментальних відмінностей між ними. Але, з погляду рівня стабільності, вони є однаковими, оскільки в них спостерігається поєднання доволі високого рівня ефективності всіх державно-правових інститутів при глибокій упевненості громадян, що саме ці інститути здатні забезпечити суспільний поступ та гарантувати добробут для максимально можливої кількості громадян.

У цьому випадку, говорячи про “стабільність” системи публічної влади, маються на увазі два аспекти. По-перше, якими б не були державно-правові конфлікти, жоден з них не ставить під сумнів доцільність та необхідність існування ряду невід’ємних від демократичного державно-правового режиму інститутів — політичних партій, вільних асоціацій, виборів, незалежних ЗМІ, незалежної судової влади, представницького законодавчого органу тощо. По-друге, незалежно від причин виникнення державно-правового конфлікту та його типу, в системі публічної влади існують механізми розв’язання подібних конфліктів не шляхом знищення однієї зі сторін конфлікту, а шляхом пошуку не тільки легального, а й легітимного рішення. Тобто стабільність системи публічної влади формується як забезпечення сталості основних державно-правових інститутів при паралельному формуванні механізмів розв’язання державно-правових конфліктів. Зрозуміло, що фактор легітимності відіграватиме в цьому процесі одну з головних ролей, оскільки як сталість державно-правових інститутів, так і механізми їх врегулювання, мають сприйматись суспільством як справедливі, належні та доцільні.

Таким чином, досліджуючи феномен легітимності державної влади, можемо обґрунтовано говорити про його безпосередній зв’язок зі стабільністю. З цього погляду, ознака легітимності державної влади водночас постає і як необхідна умова, і як одна з ознак стану стабільності публічної влади. Звісно, що відносно цієї тези може бути висловлене одне істотне зауваження. Його суть полягає у тому, наскільки справедливо та науково коректно розглядати фактор легітимності демократичної державної влади як умову стабільності в цілому? Відповідь на це запитання не може бути надана, якщо не брати до уваги тип державно-правового режиму. Для демократичних систем організації та функціонування публічної влади характерні такі властивості, як: визнання народу джерелом влади; виборність та змінюваність вищих органів державної влади, їх підзвітність виборцям; розподіл державної влади на законодавчу, виконавчу й

судову; конституційне визнання, закріплення та реальне гарантування основних особистих, економічних, політичних та інших прав і свобод людини та громадянина; захищеність особи від свавілля та беззаконня, можливість реально захищати свої права, свободи та законні інтереси від будь-яких посягань, у тому числі з боку державних органів та посадових осіб; існування ряду політичних, у тому числі й опозиційних, партій; невтручання держави в приватне життя громадян; гласність у діяльності держави [10, 102]. Тобто в умовах демократії, попри збереження розбіжності між державою та суспільством, принципово не можна говорити про їхню розірваність. Більше того, політичне життя та політичні відносини в демократичній політичній системі якраз і формуються як такі, що реалізуються не в самій державі, а між державою та суспільством. У цьому сенсі, в умовах демократії поняття “стабільність системи публічної ладі” завжди описує не лише державу і лише суспільство, взяті самі по собі, а процес їхньої взаємодії. Тому є всі підстави стверджувати не тільки про загальний вплив легітимності як специфічного феномену суспільного життя на стабільність публічної влади, а й про зв’язок між легітимністю державної влади та її стабільністю.

Отже, по-перше, ознака легітимності державної влади постає одночасно і як необхідна умова, і як одна з ознак стану стабільності системи публічної влади. По-друге, високий рівень підтримки державної влади та її політики не може бути витлумачений як певна “консервація” легітимності та нівеляція потреби у постійній легітимації державної влади. У цьому сенсі, стабільність системи публічної влади повинна тлумачитись виключно як усталеність інституційних зв’язків, цілей і цінностей державно-правового розвитку, тоді як самі еліти можуть змінювати одна одну, а отже й пріоритети державної політики. З процесуального погляду, це жодним чином не несе загрози стабільності демократичної системи публічної влади. По-третє, варто наголосити, що серед загальних механізмів забезпечення стабільності публічної влади демократичного типу двома осно-

вними виступають: механізм гарантування ефективності дій державної влади та механізм її постійної легітимації, що реалізується не тільки через відповідні форми, а й у ході повсякденної діяльності держави щодо реалізації своїх базових функцій.

Література

1. *Reexamining Democracy* / Ed. By G. Marks, L. Diamond. — London: Sage Publications, 1992.
2. *Lipset S. M. Political Man. The Social Bases of Politics* / S. M. Lipset. — Baltimore: The Johns Hopkins U.P., 1988.
3. Гребіневич О. М. Легітимативні процеси в суспільстві ліберально-демократичної культури // Філософська думка. — 2005. — № 6. — С. 99–126.

4. Кот В. С. Концептуалізація політичного соціального життя // Політ. дослідження. — 2006. — № 1. — С. 104–109.

5. Касторіадіс К. Демократія як процедура і як режим // Політикатетика. — К.: Укр. філос. фонд, 1999. — С. 47–50.

6. Межуев В. М. Насилие и свобода в политическом контексте // Политические исследования. — 2004. — № 3. — С. 104–113.

7. Рябов С. Г. Державна влада: проблеми авторитету й легітимності. — К.: НІСД, 1996.

8. Новые демократии и/или новые автократии: Материалы “круглого стола” // Політ. дослідження. — 2004. — № 1. — С. 169–177.

9. *Di Palma G. To Craft Democracies. An Essay on Democratic Transitions* / G. Di Palma. — Los Angeles: University of California Press, 1990.

10. Теория государства и права / Под ред. В. К. Бабаева. — М.: Юрист, 2002.

Стабільність системи публічної влади повинна тлумачитись виключно як усталеність інституційних зв'язків, цілей і цінностей протягом державно-правового розвитку, тоді як самі еліти можуть змінювати одна одну, а отже й пріоритети державної політики.

Стабильность системы публичной власти должна истолковываться исключительно как устойчивость институциональных связей, целей и ценностей на протяжении государственно-правового развития, тогда как сами элиты могут сменять друг друга, а значит и приоритеты государственной политики.

The stability of public authorities should be interpreted exclusively as sustainability of institutional relationships, goals and values throughout state-legal development, while most elite can change each other, and thus public policy priorities.

Надійшла 12 червня 2013 р.

ПРОЕКТ ПРОГРАМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНИХ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 3(38), с. 121–126

У зв'язку з усе більшим поширенням в Україні дистанційних форм зайнятості, виникає питання їх легалізації та соціального захисту дистанційних працівників, тому дослідження цієї теми набуває особливої теоретичної та практичної значущості.

Відповідно п. 1 ст. 5 та п. 1 ст. 6 Закону України “Про зайнятість населення” держава гарантує вільне обрання місця застосування праці та виду діяльності [1]. Оскільки держава гарантує безоплатне сприяння у працевлаштуванні, то це повинно стосуватись і дистанційного працевлаштування, яке останнім часом динамічно розвивається у зв'язку з швидким розвитком Інтернет-технологій та їх доступністю. На тлі світової економічної кризи зростає кількість осіб, які шукають собі роботу в інтернет-просторі не лише в межах України, а й за кордоном. Слід врахувати, що Україна має значний інтелектуальний потенціал, характерною рисою якого є працелюбство та наполегливість, тому українські працівники бажані на різних теренах міжнародного ринку праці.

На сьогодні дистанційна форма зайнятості відповідає потребам працівників, роботодавців і держави як учасника й регулятора соціально-трудових відносин. Разом з тим, працюючи дистанційно, багато з учасників дистанційного ринку праці залишаються “в тіні”, оскільки такий вид зайнятості, незважаючи на його широке застосування, в Україні не легалізований, не врегульований законодавчо та не адаптований до міжнародного простору.

З кожним роком кількість дистанційних працівників зростає, але ще більше — бажаних працювати дистанційно, вони станов-

лять потенціал дистанційної зайнятості. При цьому держава не отримує значних коштів у вигляді податків, але зобов'язана буде в майбутньому утримувати на мінімальній пенсії осіб, які зараз не мають легальної роботи.

Отже, зміна структури зайнятості в Україні — це реальність, факт. А легалізація дистанційних форм зайнятості є актуальною проблемою для України, оскільки для держави впровадження дистанційних форм зайнятості дасть можливість зменшити соціальне напруження, частково розв'язати проблеми з безробіттям, особливо в економічно депресивних районах, працевлаштувати незахищені верстви населення (молодь; малозабезпечені; інваліди; матері, які доглядають дітей, та ін.), сприяти самозайнятості населення, збільшити ВВП, запровадити нові інформаційно-комунікативні технології зайнятості, частково ліквідувати тіньовий сектор та ін.

Особливої актуальності цій темі додає і ситуація на ринку зайнятості України, де кількість зареєстрованих безробітних у січнілютому 2013 р. становила 691,7 тис. осіб, з них набули статус безробітного з початку року 184,9 тис. осіб, скорочення чисельності працюючих відбулося в усіх регіонах України, а станом на 1 березня 2013 р. на одну вакансію у середньому по Україні претендувало 10 осіб, які шукали роботу[2].

Питаннями нестандартної зайнятості приділяли увагу вчені І. Бородін, М. Мельничук,

С. Мороз, В. Процевський, Я. Свічкарева та ін., але оскільки ринок праці є динамічним явищем, то питання дистанційної зайнятості постійно потребують додаткової регламентації з урахуванням нових тенденцій.

Потрібна спільна робота державних органів, замовників та виконавців дистанційної роботи. Пропонуємо розглянути таку спільну роботу у вигляді проекту Програми легалізації дистанційних форм зайнятості в Україні.

Загальне завдання Проекту

Легалізація дистанційної зайнятості в Україні та забезпечення рівності прав і можливостей дистанційних працівників на відкритому ринку праці.

Проект програми легалізації дистанційних форм зайнятості в Україні

Мета Проекту

Створення системи правового врегулювання трудової діяльності громадян України, які працюють дистанційно, їх соціальний захист та виведення із тіньового сектору.

Очікуваний результат Проекту

Створення механізму дистанційної зайнятості з основним важелем регулювання — Державною службою зайнятості України.

Напрями діяльності

1. Створення при Державній службі зайнятості України інформаційно-консультаційного центру управління дистанційною зайнятістю.
2. Здійснення аналізу законодавства України з огляду на дистанційне працевлаштування та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів.
3. Легалізація дистанційних працівників шляхом введення в українське законодавство нової категорії працівників — дистанційні працівники та законодавче врегулювання їхньої праці.
4. Налагодження співпраці між основними зацікавленими сторонами дистанційної зайнятості.
5. Розроблення **Моделі** дистанційного працевлаштування.
6. Створення **Методології** Державної служби зайнятості України щодо надання послуг з дистанційної зайнятості.

7. Проведення апробації розроблених Моделі та Методології в пілотних проектах (м. Київ).
8. Поширення Моделі та Методології в інших регіонах України.
9. Надання допомоги в організації дистанційної зайнятості та самозайнятості з інформуванням суспільства.
10. Створення системи громадського регулювання дистанційною зайнятістю.
11. Коригування політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції з урахуванням потреб дистанційного працевлаштування.

Інформаційно-консультаційний центр управління дистанційною зайнятістю створюється при центрах зайнятості як координаційний орган сприяння зайнятості та виступає посередником між дистанційним працівником та роботодавцем і оператором у відносинах з державою зі сплати податків, безпеки та легальності.

Інформаційно-консультаційний центр управління дистанційною зайнятістю розробляє Модель та Методологію дистанційної зайнятості, до яких мають входити такі компоненти.

Модель дистанційного працевлаштування:

- 1) реєстрація дистанційних працівників, які звертаються за сприянням у працевлаштуванні;
- 2) облік роботодавців та суб'єктів господарювання, на базі яких можуть бути створені дистанційні місця роботи;
- 3) облік тих, хто надає послуги з посередництва у дистанційному працевлаштуванні в Україні та за кордоном;
- 4) взаємодія між усіма учасниками дистанційної зайнятості та регулювання в цій сфері.

Рекомендації щодо функцій Інформаційно-консультаційного центру управління дистанційною зайнятістю:

1. Установити ознаку “дистанційне робоче місце” Єдиної інформаційно-аналітичної системи (ЄІАС) в службі зайнятості України.
2. Створення інформаційного середовища (відеоінформування, форуми і т. п.) з

- вільним доступом для інформування зацікавлених осіб про вакансії, професійний відбір, професійне навчання працівників (у тому числі шляхом видачі ваучерів).
3. Розробка програми дистанційного навчання як для роботодавців, так і для дистанційних працівників.
 4. Прогнозування потреб економіки відповідно до ситуації на ринку праці та перспектив його розвитку з подальшим перерозподілом професійного навчання дистанційних працівників за секторами економіки відповідно до їх можливостей.
 5. Пошук нових форм дистанційної зайнятості.
 6. Оцінювання конкурентоспроможності дистанційного працівника.
 7. Проведення роботи зі створення на підприємствах, в установах та в організації нових робочих місць для дистанційної роботи.
 8. Заохочення роботодавців, які зберігають діючі та створюють нові робочі місця для дистанційної роботи, в тому числі сприяння підприємницькій діяльності для відкриття власної справи бажаючих застосовувати дистанційну роботу.
 9. Для додаткового стимулювання мотивації до застосування дистанційної зайнятості: поширити на дистанційні форми зайнятості компенсацію витрат, у тому числі реалізацію п. 1 ст. 26 Закону України “Про зайнятість населення”: *“роботодавцю, який працевлаштовує на нове робоче місце громадян відповідних категорій, та яким надано статус безробітного, за направленням територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, строком не менше ніж на два роки щомісяця компенсуються фактичні витрати у розмірі єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування за відповідну особу за місяць, за який він сплачений”* та ін. [1].
 10. Надання професійного інформування та професійного консультування з загальних питань.
 11. Допомога дистанційникам у вирішенні питань правового і соціального захисту та інформування їх про механізм добровільної участі у загальнообов’язковому державному соціальному страхуванні.
 12. Застосовувати до дистанційної зайнятості вимоги Закону України “Про зайнятість населення” про те, що “послуги з посередництва у працевлаштуванні на роботу за кордоном надаються відповідно до заявок іноземного роботодавця (його контрагента) щодо вільних робочих місць (вакансій) і лише в межах, укладених іноземними суб’єктами господарювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про надання посередницьких послуг у сфері працевлаштування з метою сприяння підписанню трудового договору (контракту найму). Обов’язковим додатком до зовнішньоекономічного договору (контракту) про надання посередницьких послуг у сфері працевлаштування за кордоном є проект трудового договору, завірених іноземним роботодавцем” [1].
 13. Підготувати та розмістити на своєму сайті інструкцію дистанційному працівнику та типові трудові договори для укладення з дистанційним працівником в електронному вигляді (для тих, хто не бажає створювати юридичну особу). Трудовим договором передбачити порядок та терміни виконання робіт, їх здавання та приймання, оплату, забезпечення потрібним обладнанням та ресурсами, компенсації витрат дистанційного працівника, детально описати суть роботи, критерії якості, указати канали зв’язку з іншими співробітниками та ін. При цьому необхідно прописати умови охорони праці, соціального захисту, медичного страхування з урахуванням умов роботи дистанційного працівника, режим його праці та відпочинку. При укладенні трудового договору в електронному вигляді документи мають на-

- даватися теж в електронному вигляді, а роботодавець зобов'язаний надсилати один екземпляр договору працівнику рекомендованим листом. Також можуть надсилатися копії наказів на прийом та звільнення.
14. Розробити уніфіковані договори для дистанційної роботи громадян України в міжнародному просторі.
 15. Створити єдину Реєстраційну базу електронних договорів на дистанційне виконання робіт із зазначенням реквізитів сторін та можливістю отримання виписок на будь-яку дату.
 16. Передбачити систему фінансових гарантій на зразок системи Escrow.com, яка виступає гарантом укладання великої угоди. Продавець і покупець укладають контракт, в якому обумовлюються умови, на яких ескроу-агент відпускає гроші на користь продавця.
 17. Придбати спеціалізовану програму для відправки звітності із сайту центру зайнятості та організувати допомогу для підключення до системи здачі електронної звітності, яка дасть можливість сформувати для дистанційних працівників електронну звітність у вигляді файлу за єдиними затвердженими форматами в усі органи, як-то податкову, статистичну, до Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування та ін.
 18. Для підписання звітів та інших документів дистанційним працівникам потрібно придбати електронний цифровий підпис. Тим паче набуває популярності новий вид сервісу від податкової — безкоштовна видача бажаним посилених сертифікатів відкритих ключів, а це — можливість використовувати всі переваги систем електронного звітування та повністю уникати прямих контактів з працівниками ДПСУ. Безкоштовний електронний підпис податкова видає всім бажаним безкоштовно, але потрібно і безкоштовне або пільгове обслуговування дистанційників та створення **єдиної** бази цифрових підписів.
 19. Як експеримент, здійснити запровадження комп'ютеризованої бази даних замість трудових книжок, що дасть можливість підраховувати трудовий стаж на будь-який момент часу на підставі персональних даних працівника та підтверджувати його стаж роботи шляхом отримання відповідних виписок.
 20. Створити спрощений механізм реєстрації робочих місць зі створенням єдиної бази, а не за місцем перебування платника податку.
 21. Організувати публічні інструменти консультування з дистанційної зайнятості, наприклад, онлайн-консультування, багатоканальний телефон, електронна пошта, ICQ та, відкритий для всіх бажаних, форум з пропозиціями дистанційної роботи як роботодавця, так і працівника. На сьогодні форум є одним з найефективніших способів технічної підтримки й отримання консультацій. На форумах можна знайти відповідь на типові запитання, а також поставити складні. При цьому на неякісну неправильну відповідь — негайно відреагують небайдужі учасники форуму. Готовність людей коментувати та допомагати дає можливість оперативно знаходити найоб'єктивніші способи розв'язання тих чи інших проблем. Форум це не лише база даних практичних і теоретичних знань, а й соціальне середовище, де можна відстежувати найцікавіші новини, пов'язані з дистанційною зайнятістю, та залишати свої враження від роботодавців, тут можна розміщувати офіційні прес-релізи компаній роботодавців, інформацію про підтвердження ділової репутації чи, навпаки, про сумнівні фірми.
- З найскладніших питань на форумі мають консультувати та надавати роз'яснення фахівці безпосередньо від центру зайнятості, юрисконсульти, психологи та ін.
- Для організації дистанційної роботи працівникам можна застосовувати інтернет-додатки, такі як Skype, Google Talk, Google Docs, Gizmo Jajah, TeamWork Live, Central-

Desktop, QuickBase ActiveCollab LiveMeeting, webEx, GoToMeeting, Budget Conferencing та ін., а також віддалений доступ — TeamViewer, RDP, VPN і т. п. Зняття ж мовних бар'єрів можливе за допомогою різних електронних перекладачів.

Отже, щоб бажаючі працювати дистанційно могли вільно вливатися в систему трудових відносин, потрібно розробити механізм, який забезпечить захист прав віддалених працівників, описати відповідні правила та норми як для дистанційних працівників, так і для роботодавців, та закріпити їх юридично (в тому числі локальними нормативними актами, які будуть типовими): від укладення трудового договору, електронного підпису до електронної трудової книжки, електронної оплати, електронної звітності та інших аспектів. У всіх інших аспектах, включаючи гарантії трудового законодавства, працівник буде мати ті самі права, що й будь-який інший співробітник роботодавця.

Дистанційну зайнятість потрібно піддати комплексному правовому регулюванню з боку трудового, адміністративного та цивільного законодавства. Щоб не трапилось юридичних колізій, потрібно внести доповнення до Кодексу законів про працю України, Господарського та Цивільного кодексів України, законів України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”, “Про зайнятість населення”, “Про організації роботодавців”, “Про збір та

облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування”, “Про соціальний діалог в Україні”, “Про професійний розвиток працівників”, “Про охорону праці” та ін.

Україна має укласти міжнародні договори для випадків, коли роботодавець і працівник є громадянами різних країн, в яких передбачити можливість компенсації ПДВ для юридичних осіб та врегулювати податок на прибуток з фізичних осіб у сфері дистанційної зайнятості. Уряди різних країн мають виробити спільні програми для врегулювання дистанційної зайнятості на законодавчому рівні з описами “прозорих” схем оподаткування.

У законодавстві Республіки Казахстан, Литовської Республіки норми, що регулюють дистанційну роботу, закріплені в Трудовому кодексі, в Греції — це Закон № 2639.

Отже, питання дистанційної зайнятості потребує ґрунтовного опрацювання.

Література

1. Закон України “Про зайнятість населення” від 05.07.2012 № 5067-VI: за станом на 20 березня 2013 р. / ВР України. — Офіц. вид. — К.: Парлам. вид-во, 2012. — 154 с.
2. Інформаційна записка про стан ринку праці та діаграми Державної служби зайнятості України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>

З позицій забезпечення рівності прав дистанційних працівників на ринку праці вперше надано Проект програми легалізації дистанційних форм зайнятості в Україні, який ставить питання розробки Моделі та створення Методології Державної служби зайнятості України щодо регулювання дистанційної зайнятості. Зокрема, найважливішими є наведені рекомендації щодо створення інформаційного середовища, єдиної електронної бази, електронних договорів та електронних трудових книжок. Проект програми може бути врахований при розробці та реалізації державних заходів зі зниження рівня безробіття в Україні.

С позиций обеспечения равенства прав дистанционных работников на рынке труда впервые предоставлено Проект программы легализации дистанционных форм занятости в Украине, который ставит вопросы разработки Модели и создания Методологии Государственной службы занятости Украины относительно регулирования дистанционной занятости. В частности, наиболее важны рекомендации по созданию информационной среды, единой электронной базы, электронных договоров и

электронных трудовых книжек. Проект программы может быть учтен при разработке и реализации государственных мероприятий по снижению уровня безработицы в Украине.

From positions of providing equality of rights remote workers in the labor market for the first time given the Draft Programme of legalization remote forms of employment in Ukraine, which puts the question of development Models and creation methodology of the State Employment Service of Ukraine to regulate remote employment. In particular, the most important are recommendations for creating an information field of electronic contracts and electronic work record card. Draft Programme can be taken into account in the development and implementing State programs to reduce unemployment in Ukraine.

Надійшла 26 березня 2013 р.

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ СУДОВИХ РІШЕНЬ, УХВАЛЕНИХ У ПИСЬМОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 3(38), с. 127–132

Судові рішення, ухвалені у письмовому провадженні, мають як загальні для всіх актів правосуддя ознаки, так і окремі специфічні риси, які обумовлені властивостями вирішення публічно-правових спорів за такою процедурою. Це, у свою чергу, дає змогу класифікувати їх за різними підставами та детально проаналізувати характерні особливості.

Судовий розгляд справи є центральною стадією адміністративного процесу. Він являє собою сукупність процесуальних дій, які вчиняються з метою встановлення об'єктивної істини у спірних публічно-правових відносинах, що виступають предметом спору. Це складна та копітка діяльність, яка вимагає значної концентрації уваги та часу. Попри це все, судовий розгляд адміністративної справи був би марним, якби він не завершувався ухваленням процесуального акта, який би ставив крапку у вирішенні публічно-правового спору. Мається на увазі судове рішення, яке підбиває підсумок проведеної роботи щодо дослідження спірних правовідносин і захисту правомочностей суб'єктів права. За своїм змістом рішення підсумовує результат судової діяльності, воно містить відповідь суду по суті заявлених сторонами спору вимог, яка дається за допомогою використання норм права [1, 142]. У зв'язку з цим інститут судового рішення вважається одним із центральних у структурі науки адміністративного судочинства України [2, 218–219].

Проблемні аспекти судового рішення в адміністративному судочинстві розглядалися багатьма вченими, серед яких варто згадати В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурку, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, О. М. Пасенюка, М. І. Цуркана, А. Т. Комзюка, М. А. Рожкова, А. О. Селіванова, В. Б. Градового, Я. П. Си-

ницьку, Ю. С. Педька та ін. Однак зазначені науковці аналізували акти правосуддя переважно в загальному плані, не надаючи достатньої уваги питанням визначення сутності судових рішень, ухвалених у письмовому провадженні, та їх класифікації. Водночас для них характерна ціла низка специфічних рис, які обумовлені особливостями вирішення публічно-правових спорів за такою процедурою. Саме цей фактор і зумовлює необхідність проведення детального дослідження судових рішень, ухвалених у письмовому провадженні, та розроблення підстав їх класифікації.

Потрібно відзначити, що законодавством термін “судове рішення” не визначається. Натомість у юридичній літературі існує велика кількість правових дефініцій цього поняття, кожна з яких виражає мотивовану точку зору їх авторів, а тому має право на існування. У зв'язку з цим необхідно розглянути лише деякі з них, які заслуговують на найбільшу увагу.

Так, М. Цуркан і В. Перепелюк указують на те, що судове рішення — це правовий (персоніфікований) акт, прийнятий судом на основі нормативно-правових актів, який має разовий характер та є обов'язковим до виконання [3, 13]. Важливим у цьому визначенні є судження його авторів про те, що судове рішення має разовий характер. Така точка зору правників видається справедливою, оскільки

Україна належить до країн континентальної системи права, яка не визнає акти правосуддя джерелом права, у зв'язку з чим вони не можуть бути використані під час розгляду подібних за змістом справ. Саме тому рішення адміністративних судів, незалежно від того, в якому провадженні вони були ухвалені, стосуються лише тих осіб, які брали участь у справі та між якими виник публічно-правовий спір.

Змістове визначення судового рішення надає Л. Г. Талан. Зокрема, дослідник розуміє під ним акт реалізації судової влади та форму здійснення судової юрисдикції, яким на підставі застосованої норми матеріального права розглядається справа, поновлюється законність, упорядковується та вноситься стабільність у правові відносини суб'єктів [4, 81]. Така позиція заслуговує підтримки, адже основним завданням адміністративного судочинства є захист прав та інтересів фізичних і юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Ухвалюючи рішення у справі, суд вносить порядок у взаємовідносини, які виникли між сторонами спору, шляхом прямого визначення їхніх прав та обов'язків, відновлюючи таким чином законність. Саме тому акти правосуддя носять правопідтверджуючий характер, оскільки вони підкреслюють факт наявності або відсутності правовідносин між суб'єктами права та регламентують їх зміст.

У зв'язку з цим заслуговують на увагу погляди В. Гордєєва на природу судового рішення адміністративного суду. Так, учений розглядає його як юридичний факт, спрямований на виникнення, зміну та припинення прав та обов'язків учасників правовідносин [5, 24]. Слід зазначити, що в науковій літературі досі не склалося однозначної відповіді на це проблемне питання. Зокрема, одна група дослідників (Д. М. Чечот, Н. Б. Зейдер, А. О. Добровольський, С. О. Іванова) наголошує на тому, що судові рішення не можна вважати юридичним фактом. Свою точку зору науковці пояснюють тим, що судові рішення ґрунтуються на правовідносинах сторін, які існували до початку процесу, мали

місце до суду та незалежно від суду. Зазначену позицію не можна підтримати, оскільки судові рішення є юридичним фактом. Адже після набрання ним законної сили настають юридично важливі наслідки, які спричиняють виникнення, зміну чи припинення суспільних правовідносин. Простий приклад із практики: суд ухвалює рішення у справі, скасовуючи нормативно-правовий акт, який був прийнятий суб'єктом владних повноважень, задовольняючи у такий спосіб позовні вимоги позивача. Як наслідок, суспільні відносини, які виникли між ним і суб'єктом владних повноважень на підставі цього нормативного акта, припиняються. За цих обставин можна сміливо казати про те, що правовідносини втратили свою силу через рішення суду, яке виступає як юридичний факт. Тому слід повністю погодитися з тими дослідниками, які розглядають судові рішення як юридичний факт (О. О. Красавчиков, В. В. Гордєєв, В. Б. Градовий).

У цьому контексті заслуговує на увагу визначення Я. П. Синицької [6, 97], яка зазначила, зокрема, що "судове рішення в адміністративному судочинстві — це процесуальний акт-документ, який ґрунтується на встановлених у судовому розгляді фактах і застосуванні норм права, яким вирішується по суті адміністративна справа щодо захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, що набирає законної сили у встановленому законом порядку та підлягає виконанню". Однак хотілося б зауважити, що ця дефініція повною мірою висвітлює сутність не судового рішення, а одного з його видів — постанови. Про це ми робимо висновок, звертаючи увагу на поєднання словосполучень "процесуальний акт-документ...", яким вирішується по суті адміністративна справа...". Відповідно до ч. 1

ст. 158 КАС України у формі постанови викладається судове рішення, яким суд вирішує спір по суті. Таким чином, дослідниця надала дуже змістовне визначення, проте не того поняття, яке вона мала на увазі. Зазначена дефініція має бути уточнена, інакше вона сприятиме викривленому розумінню змісту судового рішення.

Слід зауважити, що як вже зазначені, так і будь-які інші визначення розроблялися їх авторами з урахуванням відповідних ознак судового рішення. При цьому кожен дослідник брав до уваги лише ті риси, які, на його погляд, були найістотнішими. У зв'язку з цим необхідно проаналізувати думки вчених з цього приводу.

Так, В. Найфлейш виокремлює такі ознаки акта правосуддя: 1) приймається на основі нормативно-правового акта та спирається на певну норму права, тобто є законним й обґрунтованим; 2) виходить від компетентних органів держави в особі їх посадових осіб; 3) є категоричним, офіційно-владним, обов'язковим для виконання велінням, що охороняється примусовою силою держави; 4) адресований чітко визначеним суб'єктам (тобто є персоніфікованим); 5) поширює норму права на конкретну юридичну ситуацію (виключає поширення на подібні випадки), вичерпує себе однократним застосуванням, тобто розрахований на один раз; 6) має певну, встановлену законом форму документа; 7) містить чітко визначені реквізити [7, 43–44]. Я. П. Синицька, натомість, виокремлює такі риси судового рішення: “1) судовим рішенням адміністративна справа вирішується по суті; 2) це акт державної влади, який не може бути ухвалений жодним іншим органом, крім суду; 3) судові рішення — це процесуальний акт-документ, який ухвалюється в особливому порядку, визначеному законом. У законі передбачена сама назва цього акта, детально перераховані його реквізити” [6, 97].

Зазначені вище думки вчених є цікавими та ґрунтовними, однак найбільш повно ознаки судового рішення описали А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко та Р. С. Мельник. Зокрема, автори відзначають те, що “постанови та

ухвали адміністративних судів характеризуються такими основними особливостями: 1) виникають як наслідок публічних спорів. Рішенням адміністративного суду від імені держави усувається спір між сторонами або вирішується питання про захист прав та охоронюваних законом інтересів громадян, підприємств, установ та організацій, державних і суспільних інтересів; 2) у рішенні від імені України дається оцінка спірної вимоги чи правовідносинам та діям зацікавлених осіб; 3) постановляються виключно судовими органами на основі норм адміністративного процесуального права та ряду інших відповідних галузей права; 4) їх юридична сила, як правило, поширюється виключно на учасників спору; 5) є засобом реалізації норм матеріального права; 6) структура та порядок постановлення чітко визначені в законодавстві; 7) мають державно-владний характер, є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами, яким вони адресовані; 8) наділені законною силою, тобто є стабільними та такими, обов'язковість виконання яких забезпечена законом; 9) є виключними, тобто неможливо повторно порушити та розглянути справу, яка вже була предметом адміністративної справи та в якій постановлено відповідне рішення; 10) мета судових рішень полягає: а) у процесуальному оформленні та фіксуванні волі суду, спрямованій на вирішення спору між сторонами; б) в охороні прав, свобод, інтересів учасників державно-суспільних відносин, безпосередньому захисті підтверджених у суді дійсних матеріальних правовідносин між сторонами і тим самим у захисті норм права, на основі яких виникли правовідносини; в) у здійсненні виховної функції правосуддя; г) у забезпеченні примусового дотримання зобов'язаними особами припису, який міститься у рішенні; 11) мають преюдиціальний характер: факти, встановлені під час розгляду адміністративної справи та закріплені постановою або ухвалою адміністративного суду, повторно в іншій справі (цивільній, кримінальній, адміністративній справі) не встановлюються. Преюдиціальність — правило, згідно з яким

суд, що виніс рішення, після того, як це рішення набуло чинності (законної сили), не має права знову встановлювати факти або правовідносини, стосовно яких воно було винесено” [8, 362].

Слід зазначити, що проаналізовані ознаки відображають сутність судових рішень, однак певною мірою вони не враховують особливостей ухвалення актів правосуддя у письмовому провадженні. У зв'язку з цим усі наведені вище риси можна назвати загальними для таких судових рішень. Стосовно ж особливих ознак актів правосуддя, ухвалених у письмовому провадженні, то, на нашу думку, до них можна віднести такі: 1) для їх ухвалення суд не виходить до нарадчої кімнати. Це пов'язано з тим, що судові засідання не проводиться, тому суду немає потреби залишати залу судових засідань, аби забезпечити таємність винесення рішення у справі. Як правило, в такому порядку публічно-правові спори вирішуються безпосередньо в робочому кабінеті судді. Якщо ж судовий розгляд здійснюється колегіально, то судді можуть збиратися в залі судових засідань. У цьому випадку рішення суду ухвалюється шляхом голосування. Ніхто із суддів не має права утриматись, а головуючий висловлює свою думку останнім; 2) приймаються за результатами дослідження лише тих матеріалів, якими володів суд до початку судового розгляду. Оскільки судові засідання не проводиться, то в основу рішення покладаються виключно ті докази, які були надані суду особами, які беруть участь у справі, під час відкриття провадження у справі або під час підготовчого провадження; 3) такі рішення прилюдно судом не проголошуються. Це обумовлено тим, що особи, які беруть участь у справі, не присутні під час вирішення публічно-правового спору в порядку письмового провадження, а тому їх відсутність не викликає потреби в оголошенні акта правосуддя.

Проаналізувавши ознаки судового рішення, ухваленого у письмовому провадженні, можна навести його визначення. Так, судові рішення, ухвалені в письмовому провадженні, — це акт правосуддя, який ухвалюється

судом без виходу до нарадчої кімнати на основі наявних у нього до початку судового розгляду матеріалів і містить у собі відповідь з приводу заявлених сторонами публічно-правового спору вимог.

Особливу увагу слід звернути на класифікацію судових рішень, ухвалених у письмовому провадженні. Підвищена цікавість до цього питання пояснюється тим, що КАС України у ст. 158 передбачає лише два види судових рішень, які класифікуються залежно від кола питань, вирішених через ухвалений акт, на постанови й ухвали. При цьому хотілося б зазначити, що у законі прямо не вказано на те, яким актом правосуддя має завершуватися вирішення публічно-правового спору в порядку письмового провадження у суді першої інстанції. На практиці найчастіше в такій ситуації судом ухвалюється постанова, яка вирішує спір по суті. Однак не виключені випадки, коли за наявності передбачених КАС України підстав за наслідками розгляду справи у письмовому провадженні суд може постановляти ухвалу. Зокрема, якщо в ході судового розгляду справи суд встановить, що провадження у справі відкрито за позовною заявою, поданою з пропуском установленого законом строку звернення до адміністративного суду, або викладений в ухвалі про відкриття провадження у справі висновок суду про визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду був передчасним, і суд не знайде інших підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, позовна заява залишається без розгляду. За таких умов, а також в інших випадках, передбачених КАС України, суд постановляє ухвалу. Однак, насправді, подібним чином дуже рідко завершується вирішення публічно-правового спору в порядку письмового провадження, про що свідчать проаналізовані нами матеріали судової практики.

Залежно від інстанційної підсудності справ судові рішення, ухвалені у письмовому провадженні, можна поділити на: 1) судові рішення, ухвалені судом першої інстанції;

2) судові рішення, ухвалені судом апеляційної інстанції; 3) судові рішення, ухвалені судом касаційної інстанції. Така класифікація розроблена відповідно до положень КАС України, якими передбачено, що в порядку письмового провадження можуть вирішуватися публічно-правові спори як судом першої інстанції, так і судами апеляційної та касаційної інстанцій (ст. 197, 222 КАС України).

Судові рішення, ухвалені у письмовому провадженні, можна класифікувати також залежно від способу судового захисту права. Так, за цією підставою слід виокремлювати такі види рішень: 1) рішення про визнання — акт правосуддя, яким підтверджується наявність або відсутність між сторонами певних правовідносин; 2) рішення про присудження — акт правосуддя, яким підтверджуються права та обов'язки сторін. Як правило, за його змістом одна сторона повинна вчинити на користь другої сторони певні дії або утриматись від їх вчинення; 3) перетворювальні рішення — це акти правосуддя, спрямовані на зміну чи припинення існуючих правовідносин.

Слід зазначити, що, вирішуючи публічно-правовий спір у порядку письмового провадження, суд ухвалює рішення, яким завершується розгляд справи. Однак на практиці іноді трапляються ситуації, коли в остаточному судовому рішенні знаходять своє відображення не всі заявлені правові вимоги. У подібних випадках суд може за заявою особи, яка брала участь у справі, або з власної ініціативи прийняти додаткову постанову чи постановити додаткову ухвалу. Як правило, таке судове рішення ухвалюється в тому провадженні, в якому приймалось і основне рішення. Додатковими судовими рішеннями вирішуються окремі правові вимоги, які залишились невирішеними основним рішенням, за умови, якщо з приводу позовних вимог досліджувались докази (для постанов) або вирішені не всі клопотання (для ухвал). Крім того, додаткові постанови (ухвали) можуть прийматися (постановлятися), якщо судом при ухваленні основного судового рішення не визначено способу його виконання

або не вирішено питання про судові витрати. При цьому додаткове рішення є невід'ємною частиною основного судового рішення. Тобто, якщо суд вирішив публічно-правовий спір у порядку письмового провадження, то й додаткове рішення також приймається в тому самому провадженні. У зв'язку з цим, судові рішення, ухвалені у письмовому провадженні, можна класифікувати залежно від обсягу вирішених ними питань на: 1) основні та 2) додаткові.

Зауважимо, що всі судові рішення, ухвалені у письмовому провадженні, приймаються лише у письмовій формі. Це обумовлено, знову ж таки, тим, що судові засідання в таких випадках не проводяться, а тому ухвали в усній формі постановлятися не можуть. Крім того, КАС України чітко передбачає, що процесуальні акти, якими завершується вирішення публічно-правового спору, складаються виключно у письмовій формі. Водночас слід мати на увазі, що законом не передбачена форма складання судового рішення як процесуального документа, а також способи і технічні засоби, які можуть бути застосовані при оформленні судового рішення [9, 293]. Отже, можна зробити висновок, що акти правосуддя можуть оформлюватися судьями як власноручно, так і за допомогою технічних засобів у вигляді машинописного тексту. Хоча, станом на сьогодні, враховуючи досягнення науки і техніки, власноручно судові рішення вже ніхто не складає. І це правильно, адже викладення процесуальних актів чітким машинописним текстом значно полегшує та прискорює роботу суддів, а також сприяє охайному оформленню копій рішень, які видаються сторонам.

Підбиваючи підсумок, зауважимо, що судові рішення, ухвалені у письмовому провадженні, мають як загальні для всіх актів правосуддя ознаки, так і окремі специфічні риси, які обумовлені властивостями вирішення публічно-правових спорів за такою процедурою. Це, у свою чергу, дає змогу класифікувати їх за різними підставами та детально проаналізувати характерні особливості.

Література

1. Григор'єва В. Рішення суду як зовнішня форма виразу судження суду // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 12. — С. 142—143.
2. Градовий В. Б. Становлення і розвиток доктрини судового рішення в адміністративному судочинстві // Держава і право. — 2012. — № 56. — С. 218—222.
3. Цуркан М. Юридична та логічна вираженість і мовна досконалість судового рішення — запорука його прав осудності / М. Цуркан, В. Перепелюк // Вісн. Вищого Адміністративного суду України. — 2009. — № 3. — С. 13—21.
4. Талан Л. Г. До питання про сутність судового рішення в цивільному й господарському судочинстві // Проблеми законності. — 2009. — Вип. 103. — С. 75—81.
5. Гордєєв В. Судове рішення адміністративного суду як юридичний факт // Вісн. Вищого Адміністративного суду України. — 2012. — № 3. — С. 18—25.
6. Синицька Я. П. Судове рішення в адміністративному судочинстві: поняття та значення // Право і безпека. — 2011. — № 5. — С. 93—97.
7. Найфлейш В. Поняття та ознаки судового акта господарського суду // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 2. — С. 42—45.
8. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України: Навч. посіб. / А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. — К.: Прецедент, 2007. — 531 с.
9. Перунова О. М. Судове рішення як процесуальний документ // Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ. — 2004. — Вип. 25. — С. 290—297.

Проаналізовано як загальні, так і специфічні ознаки судових рішень, ухвалених у письмовому провадженні, запропоновано авторське визначення судового рішення, ухваленого у письмовому провадженні, а також розроблено підстави їх класифікації.

Проанализировано как общие, так и специфические признаки судебных решений, принятых в письменном производстве, предложено авторское определение судебного решения, принятого в письменном производстве, а также разработаны основания их классификации.

Both general and specific features of judicial decisions, adopted in written proceedings, are analyzed, the author's definition of judicial decision, adopted in written proceedings, is proposed and bases of their classification are developed.

Надійшла 29 серпня 2013 р.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРОКУРОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 3(38), с. 133–137

Оподаткування є одним з найважливіших процесів держави. Воно сприяє виконанню доходної частини бюджету. Здійснення прокурорського нагляду у цій сфері є дуже важливим, оскільки від стану додержання відповідного законодавства залежить економічне благополуччя населення та можливість ефективного функціонування держави в цілому.

Податки, що сплачуються суб'єктами підприємницької діяльності, є основним фінансовим джерелом країни та найважливішим інструментом регулювання економічних відносин та задоволення інтересів держави, підприємств і громадян. У зв'язку з цим, основним напрямом діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері оподаткування є посилення контролю за правильністю та повнотою визначення податкових зобов'язань платників податків, встановлення фактів ухилення від їх сплати, виявлення і руйнування тіньових схем, створених з метою мінімізації платежів до бюджету, упередження безпідставно заявленого до відшкодування з бюджету податку на додану вартість, виявлення фактів використання “прихованої робочої сили” та виплати заробітної плати “в конвертах”.

При здійсненні наглядової діяльності у сфері оподаткування прокурори повинні керуватись двома основними принципами: захист фінансово-економічних інтересів держави та додержання прав платників податків і податкових агентів (згідно з вимогами п. 4 наказу Генерального прокурора України від 07.11.2012 № 3гн “Про організацію прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів”) [2].

Під час реалізації функції нагляду прокуратури одним із найважливіших етапів є здійснення перевірки щодо додержання ви-

мог законодавства у тій чи іншій сфері. Але перед тим як проводити таку перевірку, необхідно з'ясувати коло проблемних питань, якими в цьому випадку є пріоритети в роботі податківців та мотиви протиправної поведінки службових осіб. І якщо для з'ясування першої позиції необхідне постійне вивчення рішень колегій Міндоходів, органів ДПС, відомчих нормативно-правових актів та різноманітних форм звітності, то мотиви протиправної поведінки осіб схожі практично для всіх сфер службової діяльності.

При проведенні зазначених перевірок доцільно залучати судових експертів, які мають кваліфікацію у сфері бухгалтерського та податкового обліку і звітності, економічної діяльності підприємств і організацій тощо. Залучення таких фахівців ще на стадії підготовки до перевірки дасть можливість точно визначитись з обсягом документів, які слід перевірити, колом питань, що необхідно з'ясувати, та джерелами отримання необхідної інформації.

Крім того, під час роботи прокурору необхідно оперувати тими самими категоріями, що й працівнику податкової служби. Наприклад, відсутні у законодавчій базі “податковими”, “транзитери”, “вигодонабувачі”, “сплячі СГ” тощо є базовими поняттями у процесі руйнування схем мінімізації податкового навантаження (наказ Державної податкової служби України від 23.04.2012 № 329/дск

“Про систему раннього виявлення, комплексного відпрацювання та руйнування тіньового сектору економіки”).

Головним завданням ДПС України як основного фіскального органу є наповнення бюджету, тому розпочинати перевірку та оцінювати ефективність роботи податкового органу потрібно виходячи з аналізу динаміки податкового боргу (яка його сума на момент перевірки; має він тенденцію до збільшення чи зменшення). Установивши негативну динаміку (істотне чи постійне зростання податкового боргу), необхідно з'ясувати її причини, серед яких можуть бути: низька якість контрольно-перевірочної роботи, порушення вимог законодавства, невжиття заходів щодо погашення існуючого податкового боргу тощо.

Для того щоб мати уявлення про ефективність контрольно-перевірочної роботи органу ДПС, необхідно проаналізувати такі показники: суми загальних донарахувань за результатами проведених перевірок, скільки з них узгоджено за результатами оскарження (до суду та вищого органу ДПС), скільки фактично сплачено до бюджету. Крім того, аналізувати необхідно і структуру податкового боргу: які платники мають великі суми боргу, що не погашаються тривалий час; які у зв'язку з цим вжито заходи реагування; чи існують суми заборгованості, що виникли більше трьох-п'яти років, та ін.

Оцінюючи ефективність вжитих контрольно-перевірочних заходів, слід з'ясувати, за рахунок якої кількості платників здійснені донарахування, що це за платники (з яким обсягом доходів), яка сума донарахувань припадає на одну перевірку. Неподинокими є випадки, коли виконання планових показників із податку на прибуток виконується кількома підприємствами із мільйонними оборотами, решта підприємств не відпрацьовується, що дає можливість їм продовжувати працювати “в тіні”.

Для з'ясування стану законності у діяльності того чи іншого підрозділу ДПС необхідно перевірити: дотримання процедури призначення податкової перевірки, наявність повідомлення платника про проведення пере-

вірки, реалізація результатів перевірок, своєчасність винесення повідомлення-рішення, відображення в актах висновків усіх задіяних підрозділів, призначення та отримання результатів зустрічних перевірок, розгляд заперечень та скарг платників, обґрунтованість скасування повідомлень-рішень.

Чимало порушень допускається працівниками органів ДПС при прийнятті податкової звітності: масовою є практика неприйняття податкової звітності або прийняття її зі статусом “до відома”. Причиною цього є маніпуляції з цифровими показниками з метою поліпшення звітних даних, уявного зменшення збиткових підприємств та задекларованих до відшкодування сум ПДВ.

Організація прокурорської перевірки з питань додержання вимог податкового законодавства передбачає три основні етапи: 1) підготовка до перевірки; 2) перевірка; 3) реагування за результатами перевірки.

Здійснюючи прокурорський нагляд у податковій сфері, необхідно перевірити:

- достовірність показників виконання плану мобілізації податкових платежів та попередження незаконного відшкодування ПДВ, аналіз статистичних звітів з позицій їх достовірності, у тому числі щодо обсягів і результатів контрольно-перевірочної діяльності. Необхідно також з'ясувати, чи не мали місце факти фальсифікації органами державної податкової служби податкових декларацій з від'ємним значенням ПДВ від імені платника податків, звернути увагу на випадки декларування бюджетного відшкодування неплатником ПДВ. Слід перевірити, чи не виконувались планові показники з мобілізації податків за рахунок їх стягнення наперед;
- законність надання органами державної податкової служби розстрочення чи відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу платника податків (ст. 100 Податкового Кодексу України, Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2010 № 1235 “Про затвер-

дження переліку обставин, що свідчать про наявність загрози виникнення або накопичення податкового боргу, і доказів існування таких обставин”), а також списання податкового боргу (ст. 101 ПК України) [4; 7];

- чи виявлялись територіальними податковими органами випадки незаконного надання пільг платникам податків сільськими, селищними, міськими радами і які у зв'язку з цим вживались заходи (ст. 30.5, 169, 235, 281, 282, 284 ПК України);
- додержання вимог законодавства при прийомі податкової звітності, для чого необхідно з'ясувати причини надання деклараціям статусу “до відома” або “не визнана як податкова декларація”;
- повноту вжитих контрольних-перевірочних заходів, законність призначення та проведення перевірок за встановленими критеріями ризику, не проведення упродовж тривалого часу перевірок підприємств з високим ступенем ризику. У разі встановлення фактів порушень податкового законодавства в ході проведення невіїзних документальних, виїзних планових та позапланових перевірок обов'язково встановити, чи нараховано і стягнуто пеню (глава 12 ПК України), а також штрафні санкції (глава 11 ПК України), чи застосовувалася податкова застава або адміністративний арешт майна, чи дотримано порядок їх застосування, а також реалізації майна, переданого у податкову заставу (глава 9 ПК України);
- дотримання процедури узгодження податкових зобов'язань платників податків в адміністративному порядку після складення актів перевірок, скасування прийнятих податкових повідомлень-рішень органами державної податкової служби; факти прийому уточнених декларацій у рахунок погашення виявленого заниження податкових зобов'язань;

- стан розгляду звернень платників податків;
- додержання вимог законів при адмініструванні та відшкодуванні ПДВ.

Для перевірки зазначеного питання з органів Держказначейства необхідно отримати відомості про розмір відшкодованого ПДВ (окремо за рішеннями суду та за висновками податкових органів); з державної податкової служби — про розмір заявленого до відшкодування ПДВ, фактично відшкодованого та мобілізованого до бюджету. Звернути увагу на факти, коли обсяг мобілізованого до бюджету ПДВ менший від суми заявленого та відшкодованого ПДВ. Необхідно також вивчити акти перевірок ДПС законності декларування від'ємного значення ПДВ (графа 23.2 декларації з ПДВ).

За результатами проведених перевірок прокурор обирає форму реагування на виявлені порушення вимог закону, під час чого він керується Законом України “Про прокуратуру” та наказом Генерального прокурора України від 07.11.2012 № 3гн “Про організацію прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням”. Ефективність наглядових заходів залежить від того, наскільки законно, обґрунтовано, оперативно та повно вони використовуються. Основним документом реагування у сфері оподаткування є подання (ст. 21 Закону України “Про прокуратуру”). Подання вноситься в орган або посадовій особі, уповноваженій усунути допущені порушення вимог закону.

Відповідно до вимог ст. 24 Закону України “Про прокуратуру” у разі виявлення в діянні посадової особи або громадянина ознак адміністративного правопорушення прокурор, його перший заступник, заступник виносить мотивовану постанову про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності [2]. Така постанова підлягає розгляду повноважною посадовою особою або відповідним органом у 10-денний строк з дня надходження, якщо інше не встановлено законом. У постанові обов'язково зазначається ким і яке положення закону порушене та в чому це полягає. У разі виявлення обставин,

що можуть свідчити про скоєння кримінального правопорушення, такі відомості підлягають внесенню невідкладно, але не пізніше 24 годин до Єдиного реєстру досудових розслідувань (Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 [5]).

Для підвищення ефективності актів прокурорського нагляду, спрямованих на забезпечення прав підприємців та економічних інтересів держави, необхідно забезпечити дієвий контроль за їх розглядом. Мета такого контролю полягає насамперед у тому, щоб, по-перше, їх розгляд відбувався у встановлені законом строки і, по-друге, забезпечити вжиття дієвих заходів до фактичного поновлення інтересів держави або прав підприємців та усунення допущених порушень закону. Контроль за розглядом подань здійснюють прокурори, які безпосередньо проводили перевірку та готували документи прокурорського реагування.

Крім того, при реалізації результатів проведених перевірок слід зважати на вимоги п. 5 наказу Генерального прокурора України від 29.11.2006 № 6 гн “Про організацію представництва прокурором в суді інтересів громадянина або держави та їх захисту при виконанні судових рішень” [3], яким встановлено, що підрозділи прокуратур обласного рівня зобов’язані своєчасно передавати до підрозділів матеріали перевірок з висновками про необхідність застосування представницьких повноважень разом з оформленими та засвідченими відповідно до чинного законодавства документами, що подаються до суду як докази.

Порядок передачі таких матеріалів в апаратах прокуратур урегульований розпорядженням Генерального прокурора України від 10.07.2006 № 58 “Про удосконалення взаємодії структурних підрозділів з питань представництва у судах” [8]. Зокрема, зазначені матеріали повинні передаватися за підписами керівників самостійних структурних підрозділів за погодженням із заступником прокурора, відповідальним за цей напрям.

Результати прокурорських перевірок рекомендується висвітлювати у засобах масової інформації, інформаційних листах до місцевих органів державної влади та органів самоврядування, а також розміщувати на регіональному сайті прокуратури області.

Отже, необхідно зазначити, що при правильній організації роботи прокурорська перевірка органів державної податкової та митної служби має розпочинатись із загальної оцінки стану законності у податковій сфері, а закінчуватись — правовою оцінкою діяльності службових осіб Міндоходів, ДПС, ДМС, заходами реагування, спрямованими на усунення виявлених порушень, причин та умов, що їм сприяли, відновленням порушених прав і свобод громадян та інтересів держави й притягненням до відповідальності винних осіб.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 № 2542-III. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2542-14>
2. Закон України “Про прокуратуру” від 05.11.1991 № 1789-XII. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>
3. Мельник А. Особливості здійснення прокуратурою правозахисної діяльності у сфері адміністрування та відшкодування податку на додану вартість органами Державної податкової служби України // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. — 2012. — № 3. — С. 97–102.
4. Наказ Генерального прокурора України “Про організацію прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів” від 07.11.2012 № 3 гн. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102
5. Наказ Генерального прокурора України “Про організацію представництва прокурором в суді інтересів громадянина або держави та їх захисту при виконанні судових рішень” від 29.11.2006 № 6 гн. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102
6. Наказ Державної податкової служби України “Про систему раннього виявлення, комплексного відпрацювання та руйнування тіньового сектору економіки”, від 23.04.2012 № 329/дск.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

8. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генерального прокурора України від 17.08.2012 № 69. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.licasoft.com.ua/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=1220456&menu=1>

9. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку обставин, що свідчать про наяв-

ність загрози виникнення або накопичення податкового боргу, і доказів існування таких обставин” від 27.12.2010 № 1235. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1235-2010-%D0%BF>

10. Указ Президента України Про Міністерство доходів і зборів України від 18.03.2013 № 141/2013. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15534.html>

Державний нагляд за додержанням законодавства у сфері оподаткування особливо актуальний під час нестабільної економічної ситуації в країні. Вивчення методології здійснення прокурорської перевірки щодо додержання законів контролюючими органами системи оподаткування дає можливість поліпшити ефективність та отримати максимальний результат у діяльності органів прокуратури.

Государственный надзор за соблюдением законодательства в сфере налогообложения особенно актуален при нестабильной экономической ситуации в стране. Изучение методологии осуществления прокурорской проверки соблюдения законов контролирующими органами системы налогообложения позволяет повысить эффективность и получить максимальный результат в деятельности органов прокуратуры.

State supervision over the compliance with legislation in the field of taxation is particularly relevant in unstable economic situation in the country. The study of the methodology of the prosecutor's investigation of compliance with laws by controlling authorities of the tax system improves the efficiency and maximize the result in the activities of the prosecution.

Надійшла 28 серпня 2013 р.

А. М. ПОДОЛЯКА

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 3(38), с. 138–143

Досліджуються причини й умови, що впливають на безпеку дорожнього руху в Україні. Серед них проблеми і колізії норм законодавства про безпеку дорожнього руху, труднощі при його виконанні.

Від рівня безпеки функціонування транспортної системи значною мірою залежить успішне рішення соціально-економічних програм української держави. Але разом з розвитком транспортної системи і зростанням кількості транспортних засобів зростають і рівень аварійності на транспорті, і кількість загиблих та поранених, у тому числі величезні матеріальні збитки [8].

Щорічно на нашій планеті в дорожньо-транспортних пригодах (ДТП) гине близько 500 тис. осіб і близько 5 млн дістають серйозні травми. Економічні втрати від дорожньо-транспортних пригод становлять майже 3 % світового валового продукту. До проблем безпеки дорожнього руху прикута увага всього світового співтовариства.

Так, якщо в 2011 р. на дорогах України загинули у ДТП 4908 осіб, то в 2012 р. цей показник збільшився до 5094 осіб.

На превеликий жаль, дві третини загиблих і травмованих — це молоді люди віком від 25 до 45 років. Гинуть і калічаються ті, хто належать до найактивнішої, працездатної частини населення.

Необхідно відзначити, що водії зі стажем керування від 1 до 5-ти років спричиняють 70 % дорожньо-транспортних пригод з потерпілими.

Аналіз свідчить про те, що найбільше людей гине при зіткненні транспортних засобів (питома вага 30,0 %) і наїзді.

Тому, до проблем безпеки дорожнього руху прикута увага всього світового співтовариства. Україна не стала винятком, де високий рівень аварійності переконав суспільство в необхідності якісних змін, насамперед законодавчого характеру.

Таким чином, наведений стан аварійності, невтішні тенденції його розвитку, а також щорічне збільшення кількості дорожньо-транспортних засобів потребують вжиття конструктивних заходів, основою яких є досконале правове поле, що регулює суспільні відносини у сфері безпеки дорожнього руху.

Слід зазначити, що Міністерством внутрішніх справ, і Державтоінспекцією МВС зокрема, систематично вживаються заходи щодо вдосконалення нормативної бази у сфері безпеки дорожнього руху та приведення її до вимог сьогодення.

Серйозною проблемою залишається стан утримання вулично-дорожньої мережі. З 89 тис. км вулиць 40 % потребують ремонту. У містах необхідно встановити понад 400 тис. світлофорних об'єктів та 48 тис. дорожніх знаків, нанести 27 тис. км дорожньої розмітки. Відсутнє зовнішнє освітлення на вулично-дорожній мережі — лише на автомобільних дорогах, які пролягають через населені пункти, є понад 1350 таких ділянок. Аналогічний стан справ і з влаштуванням пішохідних переходів у різних рівнях під час проведення реконструкції ділянок автомо-

більших доріг, які пролягають через населені пункти.

Державною адміністрацією залізничного транспорту практично припинена робота з будівництва шляхопроводів через залізничні колії та влаштування на залізничних переїздах автоматичної світлової сигналізації зі шлагбаумами, які перекривають усю ширину проїзної частини. Ще одним проблемним питанням є низький рівень навчання всіх учасників дорожнього руху правилам поведінки на дорозі, починаючи з дитячого садка, і закінчуючи відповідними навчальними закладами, які готують водіїв.

Насамперед, мова йде про виховання поважного ставлення до закону, прав інших людей і самодисципліни. І природно, що в суспільній свідомості має прижитися тверде неприйняття хамства на дорогах, водіння автомобіля у нетверезому стані.

Належній роботі у цьому напрямі заважає відсутність в Україні цілеспрямованого навчання дітей основам безпечного поведіння на дорозі в рамках навчальної програми шкіл. На сьогодні шкільні навчальні програми передбачають вивчення лише окремих питань Правил дорожнього руху в рамках загального курсу “Основи здоров’я”. Ще більш негативно впливає на виховання дітей відсутність підручників або будь-яких допоміжних засобів з цього питання.

Розв’язання цієї проблеми полягає виключно у введенні в державні стандарти дошкільної і загальної середньої освіти окремого курсу вивчення Правил безпеки дорожнього руху.

Разом з тим, існуючі на сьогодні тенденції аварійності свідчать про посилення ролі впливу суб’єктивних факторів на рівень безпеки, передусім це стосується ліберального ставлення судових органів до порушників і поступового пристосування учасників дорожнього руху до введених законодавчих змін. Як показує світовий досвід, за рахунок “поліцейських методів” можливо досягти підвищення рівня безпеки дорожнього руху лише на 10–15 %. Тому подальше поліпшення рівня безпеки дорожнього руху потребує

впровадження нових законодавчих новацій та нових якісних форм і методів діяльності всіх зацікавлених органів державної влади, а також удосконалення статистики обліку й аналізу причин виникнення ДТП.

В основі Європейської транспортної політики до 2015 р. лежить реалізація комплексу заходів щодо безпеки транспорту, і насамперед безпеки дорожнього руху [10]. У сфері підвищення безпеки руху було поставлене завдання знизити число загиблих у ДТП до 2010 р. в 2 рази. Пропонується в містах використовувати альтернативний автомобільному транспорт, такий як лінії метро, трамвай, тролейбус, велосипеди. За статистикою відомо, що вплив складових транспортно-го комплексу “водій—автомобіль—дорога” на виникнення кількості ДТП різний [2]. Установлено, що з вини людського фактора трапляється 70–75 % ДТП, 3,7 % — з вини водіїв-професіоналів, 20–22 % — через незадовільний стан доріг, 3–5 % — через незадовільний технічний стан автомобілів. У роботі [3] на основі аналізу ДТП показано, що їх значна кількість скоєна через низький рівень кваліфікації водіїв, перевізників, відсутність знань трудового і транспортного законодавства, незнання вимог організації роботи підприємства й охорони праці. Проблема підвищення безпеки дорожнього руху в Україні та розробка заходів щодо зниження загиблих і потерпілих у ДТП висвітлена в роботі [4]. У ній відзначено, що збитки від ДТП в Україні, оцінювані за вітчизняною методикою, становлять 1,4 % ВВП, а за американською методикою — 3,5 % ВВП (9,5 млрд грн). У роботі викладена державна Концепція підвищення безпеки дорожнього руху в Україні, зроблено порівняльний аналіз кількості загиблих у ДТП в Україні з кількістю загиблих у ДТП у розвинених країнах на 1000 автомобілів, на 100 ДТП, на 100 потерпілих в ДТП. Безумовно, такий аналіз не може дати повної відповіді на питання, на скільки в Україні безпека руху нижче, ніж у розвинених країнах, тому що дорожня мережа в розвинених країнах має значно вищі показники транспортно-експлуатаційної якості. Буде

більш об'єктивним віднести кількість ДТП до ваги перевезеного вантажу, числа перевезених пасажирів, рівня автомобілізації, числа загиблих на 100 тис. жителів. В Україні зовсім не використовується аудит безпеки дорожнього руху, який є новим інструментом забезпечення безпеки руху [5]. З числа дорожніх умов найчастішими причинами ДТП є слизькість і недостатня рівність доріг [6]. При цьому чим вище категорія дороги, тим вище швидкість руху й частіше ці причини проявляються.

Застосування при будівництві й експлуатації автомобільних доріг найбільш досконалої технології та сучасних дорожніх машин і матеріалів дає можливість досягти вищих транспортно-експлуатаційних якостей дорожнього покриття по зчипних якостях і рівності ніж ті, що закладені в сучасних нормативних документах [7; 8].

Наше першочергове завдання — розробка пропозицій з удосконалення впровадження нових законодавчих новацій і нових якісних форм і методів діяльності всіх зацікавлених органів державної влади у забезпеченні дорожнього руху.

Законодавчі ініціативи у сфері безпеки дорожнього руху

Протягом трьох останніх років розроблено зміни до Закону України “Про дорожній рух” (щодо переобладнання транспортних засобів), які було прийнято Верховною Радою України 9 грудня 2011 р. за № 4103-VI, а також проекти постанов Кабінету Міністрів України, які прийняті Урядом.

У 2011–2013 рр. з ініціативи і за активної участі МВС України було підготовлено ряд законодавчих і нормативно-правових актів, що стосуються сфери безпеки дорожнього руху, зокрема таких проектів законів України:

1. “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дорожньо-транспортних випадків і виплат страхового відшкодування”, що 17.02.2011 р. прийнятий Верховною Радою (ВР) України та набрав чинності з 19.09.2011 р.

Чинність закону стосується оформлення без участі працівників Державтоінспекції

матеріалів дорожньо-транспортних випадків, у яких постраждали застраховані транспортні засоби і відсутні травмована або загибла особа, за допомогою так званих європротоколів.

2. “Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо скасування талона до посвідчення водія й удосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху”, що 17.03.2011 р. прийнятий Верховною Радою України.

Законом передбачено, що право на керування транспортними засобами має підтверджуватися лише посвідченням водія транспортного засобу, а також усуваються окремі невідповідності щодо розгляду посадовими особами Державтоінспекції МВС України справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху

3. “Про внесення змін у Закон України “Про дорожній рух” (щодо переустаткування транспортних засобів) (реєстр. № 8359 від 07.04.2011 р.), що 09.12.2011 р. прийнятий Верховною Радою України.

Закон вносить зміни у частині вилучення необхідності одержання свідчення про узгодження конструкції механічного транспортного засобу щодо забезпечення безпеки дорожнього руху при проведенні господарської діяльності із виробництва механічних транспортних засобів.

4. “Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо усунення надмірного державного регулювання в сфері автомобільних перевезень”, що 05.07.2011 р. прийнятий Верховною Радою України, набрав чинності 14.08.2011 р.

Цим нормативним актом передбачене істотне спрощення проведення технічного огляду транспортних засобів, скасування вимоги щодо обов'язкової наявності у водія транспортного засобу під час перевезення автомобільним транспортом шляхового (маршрутного) листа, а також інших документів, які підтверджують право керування або користування транспортним засобом.

5. “Про внесення змін у Кодекс України про адміністративні правопорушення щодо

посилення адміністративної відповідальності за порушення правил руху через залізничні переїзди й перевезень пасажирів автомобільним транспортом”, що 23.02.2012 р. прийнятий Верховною Радою України і на сьогодні допрацьовується з урахуванням речень Президента України.

6. “Про внесення змін у Кодекс України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності водіїв транспортних засобів за порушення правил руху і зупинки на смузі для маршрутних транспортних засобів”, що 23.02.2012 р. прийнятий Верховною Радою України, набрав чинності 16.03.2012 р.

7. “Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо порядку видачі документів дозвільного характеру”, що, відповідно до Регламенту Кабінету Міністрів України, проходить узгодження в зацікавлених органах виконавчої влади.

Метою законопроекту є поліпшення правових й організаційних основ функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності, забезпечення безпечних умов учасникам дорожнього руху, під час проїзду вулично-дорожньою мережею транспортних засобів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні, і тих, що здійснюють дорожнє перевезення небезпечних вантажів, шляхом внесення відповідних змін у закони України “Про перевезення небезпечних вантажів”, “Про автомобільні дороги” і “Про дорожній рух”.

8. “Про внесення змін у ст. 34 Закону України “Про дорожній рух”, що 20.03.2012 р. прийнятий Верховною Радою України і на сьогодні направлений на підпис Президенту України.

Проект Закону України розроблений на виконання вимог підпункту 5 пункту п'ятого Указу Президента України від 29 листопада 2011 р. “Щодо деяких питань дерегуляції” стосовно відмови у проведенні державної реєстрації (перереєстрації) транспортних засобів у випадку, якщо власники транспортних засобів або уповноважені на використання цих транспортних засобів особи мають заборгованість зі сплати штрафних санкцій за

порушення правил, норм і стандартів у сфері безпеки дорожнього руху.

Крім цього, відповідно до Плану організації виконання Указу Президента України від 10.10.2010 р. № 119, Департаментом ДАІ МВС України забезпечена розробка проекту Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 р., що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. № 480-р.

Отже необхідно відзначити, що зазначена Стратегія враховує положення Глобального плану здійснення Десятиліття дій щодо забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні і визначає комплекс базових положень єдиної державної політики у цій сфері на період 2011–2015 рр., формує основи ефективного державного керування безпекою дорожнього руху і створює основи стійкої системи забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні, здатної динамічно розвиватися відповідно до подальших викликів сучасності. Хоча можна з упевненістю сказати, що наше суспільство на сьогодні не готове чітко слідувати кардинальним змінам, та хочеться вірити, що заходи, спрямовані на підвищення безпеки дорожнього руху на шляхах України будуть дієвими.

З метою реалізації зазначеної Стратегії Департаментом ДАІ МВС України, разом із зацікавленими центральними органами виконавчої влади, розроблено план заходів щодо її реалізації, що затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.03.2012 р. № 140-р.

Зазначений план у частині вдосконалення механізму державного регулювання у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху передбачає, зокрема:

- здійснення аналізу стану аварійності на дорогах і розробки пропозицій щодо внесення змін у законодавство з питань безпеки дорожнього руху в частині посилення відповідальності за порушення його вимог;
- розробка заходів щодо чіткого розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері за-

безпечення безпеки дорожнього руху і внесення відповідних пропозицій щодо вдосконалення законодавства;

- вивчення й аналіз досвіду застосування норм законодавства ЄС у сфері безпеки дорожнього руху з метою подальшої адаптації національного законодавства до законодавства ЄС і розробки відповідних нормативно-правових актів.

Разом з тим, з метою стабілізації аварійності, зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод, насамперед зі смертельними наслідками, необхідно здійснити такі заходи.

1. Ініціювати внесення змін у Кодекс України про адміністративні правопорушення щодо:

- перегляду адміністративних санкцій за порушення Правил дорожнього руху, які безпосередньо впливають на стан аварійності. При цьому пропонується підвищити штрафні санкції передусім за керування транспортними засобами у стані сп'яніння, без посвідчення водія, за невикористання ременів безпеки, порушення правил перевезення пасажирів тощо;
- застосування адміністративного арешту у випадку повторного здійснення порушення Правил дорожнього руху;
- надання можливості підрозділам ДАІ здійснювати евакуацію транспортних засобів, розміщених на проїзній частині з порушенням правил стоянки або зупинки.

2. Відновити законодавчі норми, які дозволять використовувати автоматичну фото-, відеофіксацію правопорушень без зупинки транспортного засобу. При цьому врахувати досвід інших країн, де така фіксація діє вже тривалий час.

3. Внести зміни в Закон України “Про міліцію” щодо забезпечення безумовного виконання громадянами законних вимог працівників міліції, у тому числі Державтоінспекції.

Як варіант, пропонується підготувати за участю зацікавлених центральних органів

виконавчої влади проект Кодексу Законів про дорожній рух, в якому об'єднати чинні на сьогодні законодавчі і нормативно-правові акти у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (Закон України “Про дорожній рух”, окремі статті законів України “Про автомобільний транспорт”, “Про автомобільні дороги”, “Про міліцію”, “Про перевезення небезпечних вантажів”, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Правила дорожнього руху тощо).

4. Заходи міжвідомчого, загальнодержавного характеру:

- активізувати роботи, визначені Планом заходів щодо реалізації Стратегії підвищення безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 р., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.03.2012 р. № 140-р, з виділенням цілеспрямованого фінансування;
- ініціювання розробки і затвердження місцевими органами державної влади регіональних програм безпеки дорожнього руху з обов'язковим цільовим виділенням відповідного фінансування передбачених заходів;
- нормативне закріплення напрямку коштів, які надходять від сплати штрафів, на виконання заходів з безпеки дорожнього руху і зміцнення матеріально-технічної бази підрозділів ДАІ.

Зокрема, на сьогодні набрав чинності Закон України, яким скасовано державний технічний огляд, вимоги щодо обов'язкової наявності у водія певних документів на право керування або користування ТЗ, спрощено процедуру одержання водійського посвідчення, упроваджено новий порядок оформлення ДТП без участі працівників ДАІ за допомогою так званого європротоколу тощо.

З метою зменшення фінансового тиску на громадян скорочено перелік платних послуг, які надаються підрозділами ДАІ, з 56 до 21, а їх вартість знижена в середньому на 50 %.

Для спрощення порядку проведення реєстрації транспортних засобів на сьогодні вносяться зміни у відповідні нормативно-правові акти в частині виключення з функцій ДАІ здійснення під час реєстрації транспортних засобів контролю за сплатою збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій по відчуженню легкових автомобілів, а також сплатою штрафів за скоєні порушення Правил дорожнього руху.

Література

1. Новшова А. М., Мироненко В. П. Європейська транспортна політика до 2010 долі // Автошляховик України. — № 4. — 2005. — С. 5—9.
2. Кельман І. І., Виговський С. К., Рагубовський Н. К. Шляхи адаптації суспільства до темпів пришвидшення автомобілізації населення України // Автошляховик України. — № 4. — 2005. — С. 10—14.
3. Гуревич Л. М., Зорш О. М. Систематизація професійної підготовки перевізників // Автошляховик України. — № 6. — 2005. — С. 19.
4. Редзюк А. М. Державна Концепція підвищення безпеки дорожнього руху в Україні // Автошляховик України. — № 1, № 2. — 2006. — С. 2—11; 12—14.
5. Сільянов В. В., Тонконоженков О. І. Аудит безпеки дорожнього руху в проектах автомобільних доріг // Наука і техніка в дорожній галузі. — № 1. — 2007. — С. 2—3.
6. Васильєв В. П. Стан доріг і безпека руху автомобілів у складних погодних умовах. — М.: Транспорт, 1976. — 229 с.
7. ДСТУ 3587-97 Автомобільні дороги, вулиці й залізничні переїзди. Вимоги до експлуатаційного стану. — К., 1997. — 20 с.
8. ДБН.2.3-4:2007. — К., 2007. — 95 с.
9. Климчук М. П. Розслідування злочинів про порушення правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів (криміналістичні та процесуальні аспекти): Монографія. — Л.: ЛьвДУВР вид-во "Край", 2008. — 216 с.
10. Стороженко М. С. Деякі аспекти підвищення безпеки руху на автомобільних дорогах // Вісник ХНАДУ. — 2009. — № 47. — С. 3—7.

У контексті дослідження причини і умов, що впливають на безпеку дорожнього руху в Україні, відзначено проблеми і колізії норм законодавства про безпеку дорожнього руху та труднощі при його виконанні. З метою стабілізації аварійності, зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод, насамперед зі смертельними наслідками, запропоновано здійснити ряд заходів, серед яких внесення змін у Кодекс України про адміністративні правопорушення, внесення змін у Закон України "Про міліцію" та запровадження комплексу заходів міжвідомчого, загальнодержавного характеру.

В контексте исследования причин и условий, влияющих на безопасность дорожного движения в Украине, отмечены проблемы и коллизии норм законодательства о безопасности дорожного движения и трудности при его выполнении. С целью стабилизации аварийности, уменьшения количества дорожно-транспортных происшествий, в первую очередь со смертельным исходом, предложено осуществить ряд мероприятий, среди которых внесение изменений в Кодекс Украины об административных правонарушениях, внесение изменений в Закон Украины "О милиции" и внедрение комплекса мероприятий межведомственного, общегосударственного характера.

In the context of research on the causes and conditions that affect road safety in Ukraine, the existence of problems and conflicts of the legislation on road safety and the difficulties in its implementation is noted. To stabilize accidents, reducing traffic accidents, especially fatalities, is proposed to implement a number of measures, including amending the Code of Ukraine on Administrative Offences, amending the Law of Ukraine "On Police" and introduction the set of measures of interagency, national character.

Надійшла 4 липня 2013 р.